

Taal en territorialiteit

in Vlaanderen in historisch en internationaal perspectief

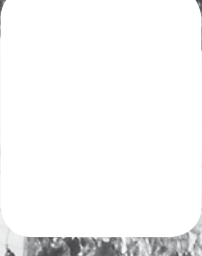
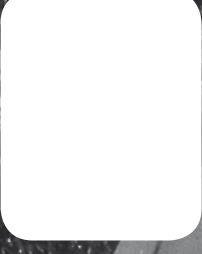
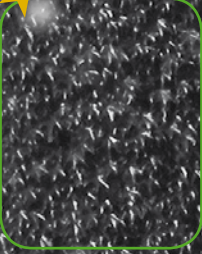
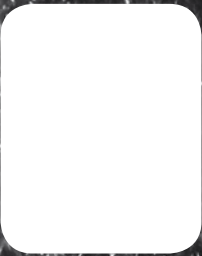
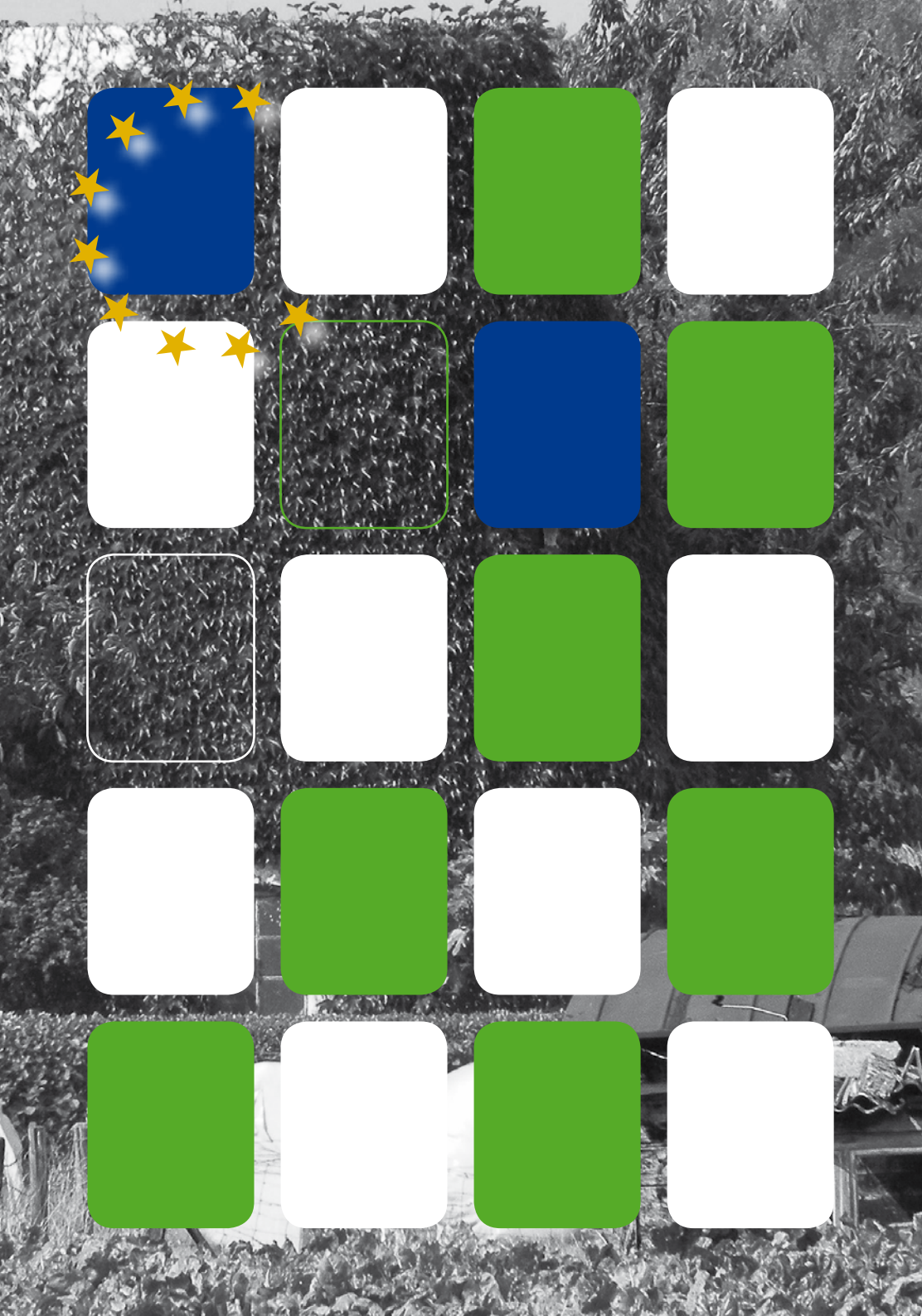
Prof. dr. Hendrik Vuye

Gewoon hoogleraar Staatsrecht en Rechten van de mens
Universiteit Namen

AGENTSCHAP voor
BINNENLANDS
BESTUUR

de **R**and

Voorwoord

Vlaanderen verwelkomt steeds meer expats en anderstaligen op zijn dichtbevolkt stukje Europa. Europees Brussel is natuurlijk dé magneet, maar steeds meer 'Europeaners' vestigen zich in de Vlaamse rand, net buiten Brussel. Dat is begrijpelijk. Het is er immers goed om wonen.

Vandaag is ruim één op vijf van de inwoners van de 19 Vlaamse gemeenten rond Brussel van buitenlandse origine. In de zes facilitéengemeenten is dat zelfs 30%. De Vlaamse Rand internationaliseert. Momenteel heeft nog slechts 40 procent van de gezinnen met pasgeboren kinderen Nederlands als eerste thuistaal. Dat stelden onderzoekers van de VUB vast in een recent rapport.

Al deze anderstalige nieuwkomers worden geconfronteerd met onze 'strengere' taalwetgeving. Hier spreken we Nederlands. Dat merkt u waarschijnlijk het sterkst in uw contacten met overheidsdiensten. Brieven en publicaties van de gemeenten zijn in het Nederlands. De loketbediende spreekt Nederlands, zo ook de politieagent, de postbode, de verpleegster van Kind en Gezin, de buschauffeur op de bus van De Lijn. En als uw kinderen naar een Nederlandstalige school gaan, spreken de leerkrachten Nederlands, ook tegen de ouders. Geen Frans, geen Engels, geen Duits. Een BBC-journalist zei onlangs: "Vlaanderen, de enige plek ter wereld waar mensen een taal kunnen spreken maar het niet mogen." Ik begrijp dat u het soms niet begrijpt.

Dat is echt niet om het u moeilijk te maken. Nederlands is onze moedertaal en de officiële taal van onze deelstaat en mede een van de twee officiële talen van Brussel, zoals dat ook geldt voor het Frans in de Franse Gemeenschap en het Duits voor de Duitstalige Gemeenschap. Voor ruim 22,8 miljoen Europeanen is Nederlands hun eerste taal. Dat is ruim meer dan het aantal mensen dat prachtige talen als Deens, Grieks, Portugees, Fins, Tsjechisch of Zweeds als thuistaal heeft. Maar het Nederlands is geen dominante taal ten opzichte van het Frans. Dat blijkt alvast uit de snelle verfransing van het officieel tweetalige Brussel, die zich ook voortzet in de Vlaamse randgemeenten. Daar heeft de meertaligheid van de Vlaming veel mee te maken. We kunnen vreemde talen spreken en pakken daar graag mee uit. Daarom hoort u in uw omgeving misschien niet veel Nederlands. Waarom Nederlands leren als alle Vlamingen andere talen kunnen? Ik begrijp dat u het soms niet begrijpt.

Bovendien lijkt het voor velen onduidelijk waar het met dit land naartoe gaat. Het taalstatuut van de Vlaamse Rand ligt vaak op de politieke onderhandelingstafel. Dat zorgt voor onzekerheid. Waarom Nederlands leren als de Franstalige politici de Vlaamse Rand tweetalig willen maken? Ik begrijp dat u het soms niet begrijpt.

Ik wil het u graag helpen begrijpen. Want de taalregels in Vlaanderen zijn niet anders dan die in Wallonië. Het kan wat merkwaardig klinken, maar de indeling in taalgebieden is de enige mogelijkheid tot samenleven. Elke andere oplossing zou erger zijn dan de zogenaamde “kwaal” die men zou willen bestrijden. Het beleid in de Vlaamse rand is niet strenger dan in andere landen met meerdere officiële talen of met een gelijkaardige grootstedelijke problematiek. Deze publicatie van Professor Hendrik Vuye, Gewoon Hoogleraar Grondwettelijk Recht aan de Universiteit van Namen, gidst u door de Belgische taaljungle en het huidige beleid in de Vlaamse rand en plaatst een en ander in historisch en politiek perspectief. De publicatie is een weerslag van zijn betoog voor de expatgemeenschap op 8 december 2010 tijdens een extra editie van ‘Speakers’ Corner’, de lezingenreeks van vzw ‘de Rand’ voor anderstaligen, naar aanleiding van het Belgische EU-voorzitterschap.

Hopelijk helpt deze publicatie u ons beter te begrijpen en begrip op te brengen voor onze taalwetten en het taalbeleid. Wederzijds respect bouwt vele bruggen. Want we blijven u ook in de toekomst graag verwelkomen. Om te genieten van interessant internationaal gezelschap, om van elkaar te leren, om in discussie te treden. In eender welke taal. Als we elkaar soms maar begrijpen.

Luc Van den Brande

Voormalig Vlaams minister-president en voorzitter Vlaams-Europees Verbindingsagentschap

Inhoud

•	Waarom is België niet tweetalig?	6
•	Waarom staten niet meertalig zijn	7
•	Misverstanden over België	7
•	Territorialiteit en mensenrechten	8
•	Taalgebieden	9
•	Stapelfederalisme	10
•	Personaliteitsbeginsel of territorialiteit?	11
•	De rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en de Raad van State: territorialiteitsbeginsel	12
•	Taal, Grondwet en taalwetgeving in 1830-31	14
•	Taalvrijheid en taalwetgeving op zijn Belgisch	14
•	Wat betekent taalvrijheid concreet: de zaak Schoep	15
•	Gevolgen van deze taalvrijheid in de Grondwet van 1831	16
•	De eerste generatie taalwetten: beperkte taalrechten voor de Nederlandstaligen in Vlaanderen	17
•	Van 'gelijkheidswet' tot 'séparation administrative'	19
•	Vlaamse en sociale ontvoogding gaan hand in hand	20
•	De tweede generatie taalwetten: de bestuurstaalwet van 1921	21
•	De taalwetten van de jaren dertig	22
•	De talentellingen van 1947 en 1960	24
•	De taalwetten van 8 november 1962, 2 augustus 1963 en 30 juli 1963	24
•	Betonnering van taalgrens en faciliteiten	25
•	Regeling van het gebruik van de taal als gemeenschapsbevoegdheid	26
•	Taalvrijheid en taalwetgeving	27
•	België kent vier taalgebieden	27
•	Taalgebruik in bestuurszaken	29
•	Faciliteiten zijn (slechts) faciliteiten en geen tweetaligheid	30
•	De interpretatie van de faciliteiten: de omzendbrief Peeters	31
•	Taalgebruik in gemeenteraden en het college van burgemeester en schepenen: evenveel standpunten als rechtscolleges	33
•	Taalgebruik in het bedrijfsleven	34
•	Onderwijstaal	35
•	Taalgebruik in gerechtszaken	36
•	Vlaanderen is geen eiland met eigen taalwetgeving	37
•	De taalgrens als waarborg voor de pacificatie	37
•	De rand rond Brussel	38
•	Enkele recente initiatieven in een juist daglicht gesteld	38
•	'Le droit des gens', maar een gebrek aan wederkerigheid	39

Vooraf: waarom is België niet wat het niet is?

1. Waarom is België niet tweetalig?

Veel buitenlanders vragen waarom België niet tweetalig is. Het lijkt toch zo logisch? Misschien had het zelfs gekund. José-Alain Fralon, lange tijd correspondent van Le Monde in Brussel, beschrijft in zijn *La Belgique est morte, vive la Belgique* (2009) hoe anders het had kunnen zijn. Hij keert terug naar 21 juli 1831 en beschrijft een fictieve alternatieve versie van de eedaflegging van Leopold I. De koning legt eerst de eed af in het Frans. De aanwezigen zijn uitzinnig, België heeft een koning! Even later legt de vorst de eed af in het Nederlands. Hij beseft dat dit bijzonder gevoelig ligt, omdat dit de taal is van de legers van de verdreven Willem I. De aanwezigen zijn verbijsterd, sommigen zelfs woedend. Leopold I weet echter dat de meerderheid van zijn onderdanen 'Vlaams' spreekt. Hij wil de vorst zijn van het hele land, niet alleen van de Franstalige bourgeoisie. Net daarom legt hij de eed af in beide talen. Leopold I blijkt een politiek genie te zijn die meteen beseft dat het een grote uitdaging zal zijn om beide taalgemeenschappen van dit land te laten samenleven.

In werkelijkheid was Leopold I niet dergelijk politiek genie. Hij legde de eed uitsluitend in het Frans af. Pas in 1909 zou Albert I als eerste vorst de eed ook in het Nederlands uitspreken.

België is niet tweetalig geworden omdat de Belgische revolutie (1830) dit heeft belet. In 1827 hadden de liberale en katholieke oppositie tegen Willem I zich onderling verzoend rond een programma van gemeenschappelijke grieven. Dat streefde naar een parlementair regime met rechtstreekse verkiezingen en ministeriële verantwoordelijkheid, de vrijheid van erediens en onderwijs, vrijheid van drukpers en vereniging en de opheffing van de taaldwang. Het was voor de Belgische revolutionairen ondenkbaar dat België een tweetalig land zou worden. De wetten en besluiten werden uitsluitend in het Frans gepubliceerd. België was een Franstalige staat. De taalkwestie en taalpolitiek van Willem I van Oranje lagen mee aan de basis van de Belgische revolutie. De vorst had van het Nederlands een bestuurstaal gemaakt in de Vlaamse provincies. Deze taaldwang werd door de verenigde oppositie afgewezen. Het nieuwe België koos voor taalvrijheid.

Zo werd het Frans de taal van de Belgische revolutie, de taal van de overwinnaar. Het Nederlands was de taal van de vijand, de taal van de verdrevene en de taal van de orangistische oppositie binnen de nieuwe staat. Bovendien was er nog geen sprake van een Nederlandse standaardtaal in Vlaanderen, veeleer van verschillende dialecten. Zo werd het Frans de bestuurstaal, maar ook de cultuurtaal van het nieuwe België. Het is echt geen toeval dat de Gentse schrijver Maurice Maeterlinck, die in 1911 de

Nobelprijs literatuur ontving, in het Frans schreef. Het is volledig in overeenstemming met de tijdsgeest waarin de cultuurtaal in Vlaanderen het Frans was.

2. Waarom staten niet meertalig zijn

Nagenoeg alle federale staten zijn georganiseerd volgens het territorialiteitsbeginsel. Dat geldt zelfs voor staten die overwegend eentalig zijn, zoals de Verenigde Staten van Amerika. In een federale staat oefent iedere deelstaat zijn bevoegdheden uit op een territorium. Dit is een toepassing van de territorialiteit.

Soms worden taal en territorialiteit gekoppeld. Dat is het geval in landen waar meerdere talen worden gesproken en waar die lokaal verankerd zijn. Zo kennen Zwitserland en Canada taalgebieden. Binnen een taalgebied hebben één of soms meerdere talen een voorrangstatuut. De federatie zelf kent meestal meerdere officiële talen. De Belgische keuze voor territorialiteit is dus geen uitzondering. Wel integendeel, de meeste federale staten kennen het territorialiteitsbeginsel.

3. Misverstanden over België

Over territorialiteit bestaan veel misverstanden. Buitenlandse waarnemers denken dat de Belgische staat onder druk van de Vlaamse beweging op territoriale grondslag werd georganiseerd. Men denkt dat de eentalige taalgebieden er gekomen zijn onder druk van de Vlamingen. Dat is niet het geval. België werd territoriaal georganiseerd omdat de Walen geen tweetalig België hebben gewild. Dit komt verder aan bod.

Zo bestaan er nog misverstanden over de staatsrechtelijke organisatie van België. De Belgische deelstaten stemmen normen met kracht van wet. Er bestaat dus geen hiërarchie tussen de normen goedgekeurd door de deelstaatparlementen en de normen goedgekeurd door het federale parlement. Op dit punt is België de tegenpool van Duitsland, dat de regel 'Bundesrecht bricht Landesrecht' kent. Veel waarnemers menen dat dit gebrek aan hiërarchie in de normen het gevolg is van het Vlaamse onafhankelijkheidsstreven. Dat is fout. Deze gelijkstelling was een Franstalige eis. De Franstaligen vreesden namelijk dat de Vlaamse meerderheid in het nationale parlement de Franstalige decreten zou overrulen.

Een gelijkaardig misverstand bestaat over de in 1970 ingevoerde pariteit van de ministerraad. Die bepaalt dat, de eerste minister eventueel uitgezonderd, er evenveel Nederlandstalige als Franstalige federale ministers moeten zijn, ondanks het feit dat in België ongeveer 6 miljoen Vlamingen wonen tegenover 4 miljoen Franstaligen.

Men omschrijft deze pariteit als een bescherming van de Franstalige minderheid. Het is juist dat deze regel op heden de Franstalige minderheid beschermt. In 1970 was het echter ook een beschermingsmaatregel van de Vlaamse meerderheid. Zo kende de regering Harmel (1965-66) nog meer Franstalige dan Nederlandstalige ministers. België is een land waar de meerderheid moest worden beschermd door technieken die elders dienen om minderheden te beschermen. Het klinkt gek, maar het is zo.

4. Territorialiteit en mensenrechten

Territorialiteit is geen aantasting van de rechten van de mens, maar wel een veel voorkomende wijze waarop een staat wordt georganiseerd. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft zich al meermaals moeten buigen over het Belgische territorialiteitsbeginsel. Nooit werd dit in strijd bevonden met de mensenrechten.

In het arrest 'Mathieu-Mohin en Clerfayt tegen België' stelt het Hof dat de keuze voor territorialiteit een gerechtvaardigde keuze is die een evenwicht nastreeft tussen de verschillende deelstaten¹. In de 'Belgische taalzaak' besluit het Hof dat de taalgebieden zorgen voor taalhomogeniteit in gebieden waar het overgrote deel van de bevolking slechts één taal spreekt. Dat dit tot gevolg heeft dat de wetgeving de oprichting van Franstalige scholen in het Nederlandse taalgebied ontmoedigt, is geen arbitraire ingreep vanwege de overheid².

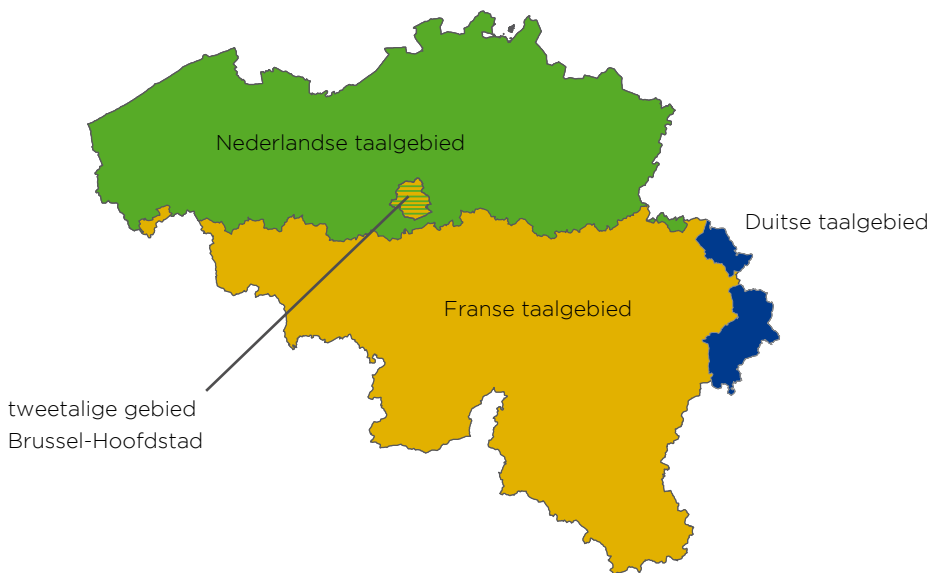
Toch wordt territorialiteit door Franstaligen vaak omschreven als 'le droit du sol', wat dan staat tegenover 'le droit des gens'. Deze metaforen laten ten onrechte uitschijnen dat burgers geen - of minder - rechten hebben als men het territorialiteitsbeginsel toepast. De stelling dat territorialiteit in strijd zou zijn met fundamentele rechten is, in het licht van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, manifest fout. Territorialiteit is geen schending van de mensenrechten, maar net een staatsvorm die het verschillende taalgemeenschappen mogelijk maakt om op een vreedzame wijze samen te leven.

¹ Alle noten op pagina 41

België is een federale staat

5. Taalgebieden

Artikel 4 van de Grondwet bepaalt dat België vier taalgebieden omvat: het Nederlandse taalgebied, het Franse taalgebied, het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad en het Duitse taalgebied. Deze taalgebieden zijn geen deelstaten met autonome bevoegdheden, maar wel indelingen van het grondgebied. Taalgebieden hebben dan ook geen regeringen en parlementen, het zijn gewoon afbakeningen binnen de Belgische staat.

Zo omvat het Nederlandse taalgebied de provincies Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant. Het Franse taalgebied omvat de provincie Henegouwen, Luxemburg, Luik, Namen en Waals-Brabant. Het tweetalige taalgebied Brussel omvat de negentien Brusselse gemeenten. Negen gemeenten vormen het Duitse taalgebied in het oosten van België: Amel, Büllingen, Burg-Reu-land, Bütgenbach, Eupen, Kelmis, Lontzen, Raeren en St. Vith.

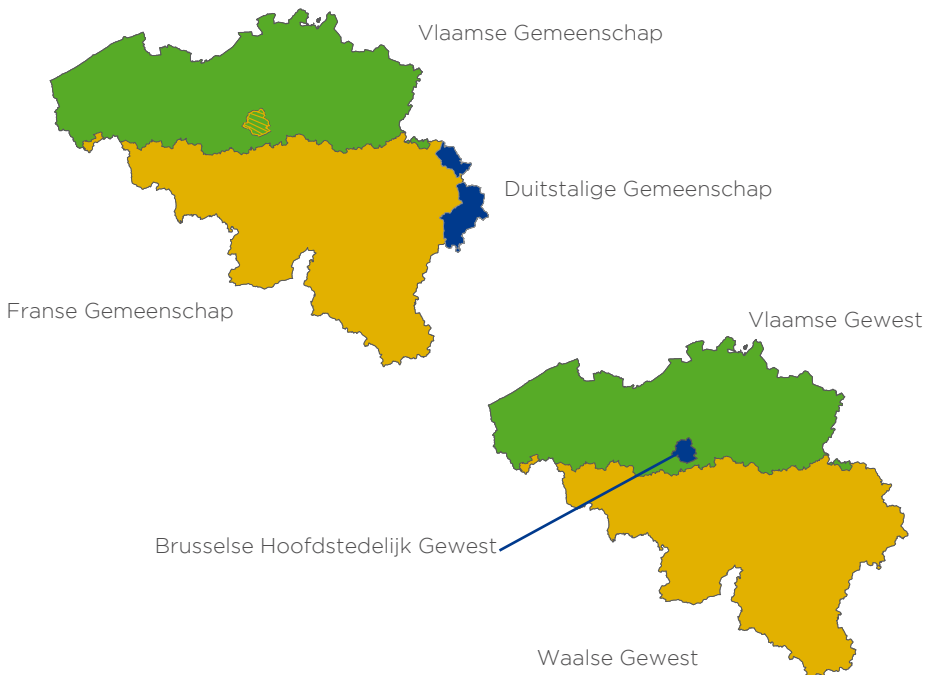
Deze afbakening in taalgebieden is cruciaal in het Belgische staatsbestel. Dat is niet alleen het geval in de taalwetgeving. Ook de afbakening van de territoriale bevoegdheid van de deelstaten is gebaseerd op de taalgebieden.

6. Stapelfederalisme

België heeft vijf staatsvormingen gekend: 1970, 1980, 1988-89, 1993 en 2001. Het unitaire België werd omgevormd tot een federale staat samengesteld uit twee soorten deelstaten: gemeenschappen en gewesten. Er bestaan drie gemeenschappen: de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap. Daarnaast zijn er drie gewesten: het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

Gewesten zijn bevoegd voor materies als economie, werkgelegenheid, infrastructuur, ruimtelijke ordening en milieu. Gemeenschappen zijn bevoegd voor taal, cultuur, onderwijs en de zorg aan hulpbehoevenden.

Gewesten en gemeenschappen oefenen weliswaar andere bevoegdheden uit, maar hun grondgebied overlapt. Een inwoner van Hasselt bevindt zich bijvoorbeeld zowel op het grondgebied van het Vlaamse Gewest als van de Vlaamse Gemeenschap. Een inwoner van Namen bevindt zich dan weer op het grondgebied van de Franse Gemeenschap en van het Waalse Gewest. België kent dus een stapelfederalisme waarbij meerdere deelstaten andere bevoegdheden uitoefenen op eenzelfde grondgebied.

7. Personaliteitsbeginsel of territorialiteit?

Artikel 5 van de Grondwet omschrijft de territoriale bevoegdheid van de gewesten met verwijzing naar de provincies. Zo is het Vlaamse Gewest bevoegd voor de Vlaamse provincies en het Waalse Gewest voor de Waalse provincies. De Duitstalige Gemeenschap is bevoegd voor het Duitse taalgebied (art. 130 Grondwet). Dit is klaar en duidelijk.

De situatie van de Franse en de Vlaamse Gemeenschap is veel complexer. Er is een basisregel: de Franse en de Vlaamse Gemeenschap zijn bevoegd voor respectievelijk het Franse taalgebied en het Nederlandse. Soms is er echter sprake van een 'bevoegdheidsuitbreiding', soms van een 'inkrimping'. De Franse en de Vlaamse Gemeenschap zijn immers ook bevoegd voor sommige instellingen - echter niet ten opzichte van personen - gelegen in het tweetalige taalgebied (art. 127, § 2 en 128, § 2 Grondwet). Zo valt een Nederlandstalige school in het Brusselse bijvoorbeeld onder de regelgeving van de Vlaamse Gemeenschap. Wat het taalgebruik betreft geldt dan weer een inkrimping van bevoegdheid (art. 129, § 2 Grondwet). Zo is de Vlaamse Gemeenschap bijvoorbeeld niet bevoegd om het taalgebruik te regelen in de faciliteitengemeenten in het Nederlandse taalgebied.

Die specifieke regeling zorgt voor interpretatieproblemen: zijn de bevoegdheden van de Franse en de Vlaamse Gemeenschap territoriaal beperkt? Eenvoudig gezegd kan men deze vraag op twee verschillende manieren beantwoorden. Volgens de Franstalige interpretatie is een gemeenschap een geheel van personen verbonden door eenzelfde taal en cultuur. Deze interpretatie sluit overigens nauw aan bij de gebruikelijke betekenis van de woorden 'gemeenschap' en 'communauté', als iets gemeen hebben of iets met anderen delen. Deze betekenis vindt men terug in uitdrukkingen als religieuze gemeenschap, gemeenschap van een kerk ... In het grondwettelijke recht werd deze interpretatie aangeduid als het personaliteitsbeginsel ('principe de personnalité'). De interpretatie houdt in dat de Franse Gemeenschap bevoegd is voor alle personen die de Franse taal en cultuur delen, dus zelfs voor de Franstaligen die in het Nederlandse taalgebied wonen.

De Vlamingen daarentegen verdedigen het territorialiteitsbeginsel. Volgens deze interpretatie blijven de bevoegdheden van de gemeenschappen gebonden aan een territorium, respectievelijk het Nederlandse taalgebied voor de Vlaamse Gemeenschap en het Franse taalgebied voor de Franse Gemeenschap. De bevoegdheden ten opzichte van instellingen die beide gemeenschappen uitoefenen op het grondgebied van het tweetalige taalgebied Brussel-Hoofdstad zijn uitzonderingen die deze regel bevestigen. Bovendien betreffen deze bevoegdheden uitsluitend het tweetalige taalgebied en laten ze de beide gemeenschappen niet toe om tussen te komen in een ander eentalig taalgebied.

8. De rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en de Raad van State: territorialiteitsbeginsel

Franstalige politici maken in hun politieke discours nogal gemakkelijk gebruik van het personaliteitsbeginsel. Het 'droit des gens' primeert op het 'droit du sol'. Dit is echter juridische nonsens. Zowel het Grondwettelijk Hof als de Raad van State oordelen dat in België het territorialiteitsbeginsel³ geldt.

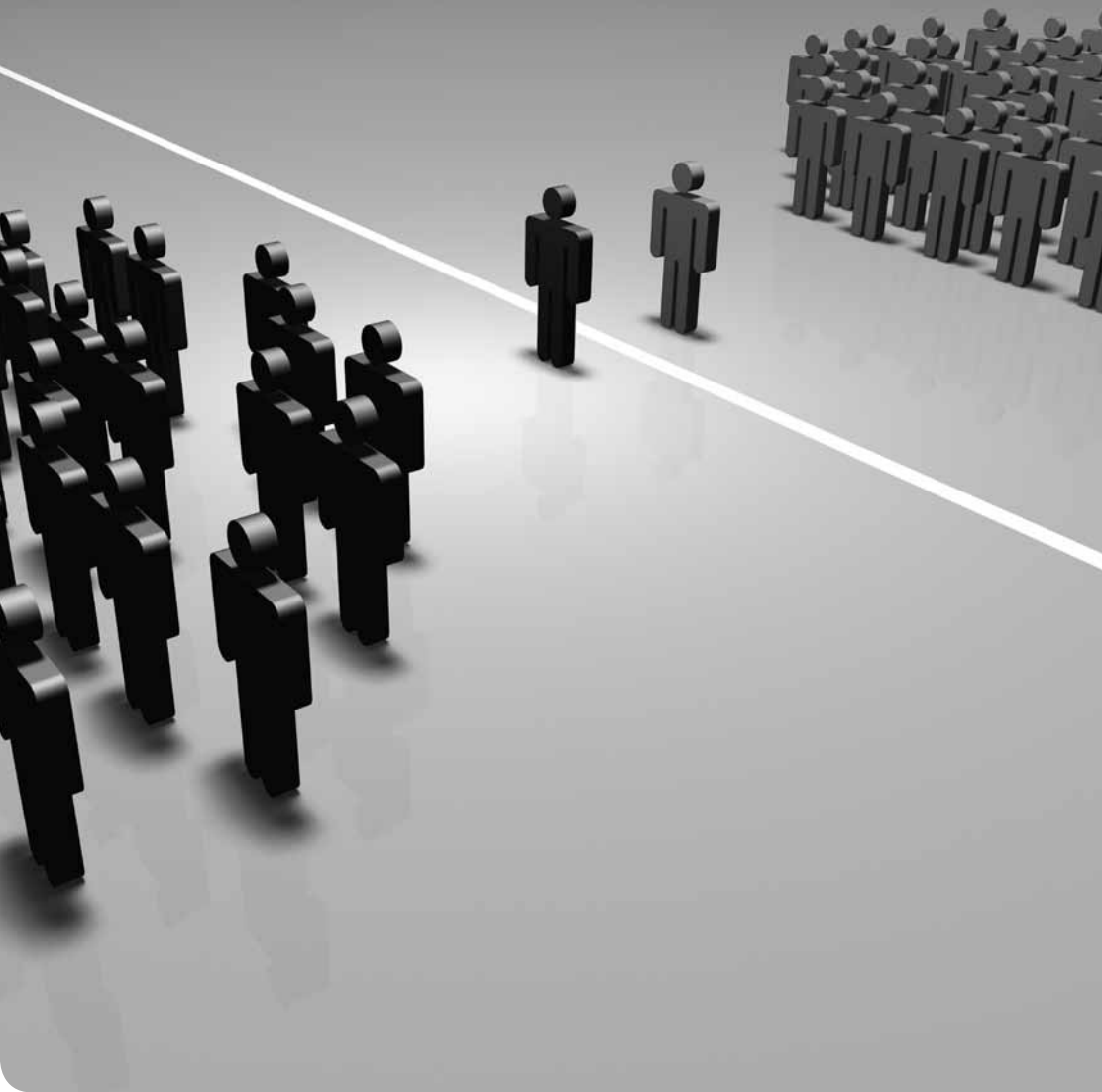
We overlopen in kort bestek enkele mijlpaalarresten. In een arrest van 26 maart 1986 hakt het Grondwettelijk Hof de knoop door en kiest het voor het territorialiteitsbeginsel. Volgens het Hof heeft de Belgische Grondwet:

'... een exclusieve territoriale bevoegdheidsverdeling tot stand gebracht. Een zodanig stelsel onderstelt dat het onderwerp van iedere regeling welke een gemeenschapswetgever uitvaardigt, moet kunnen worden gelokaliseerd binnen het gebied waarvoor hij bevoegd is zodat iedere concrete verhouding en situatie slechts door één enkele wetgever wordt geregeld.'

Het Grondwettelijk Hof heeft deze rechtspraak verder verfijnd in de 'Carrefour-arresten'⁴. De Franse Gemeenschap subsidieerde een vereniging die een Franstalig tijdschrift Carrefour verdeelt in de Vlaamse Rand rond Brussel, d.w.z. in gemeenten die behoren tot het Nederlandse taalgebied⁵. Kan dit? In een ander arrest komt een gelijkaardige vraag aan bod: kan de Franse Gemeenschap werkingstoelagen toekennen aan de Franstalige muziekacademie van Wezembeek-Oppem, een gemeente in het Nederlandse taalgebied? In beginsel kan dit niet. De Franse Gemeenschap heeft geen extraterritoriale bevoegdheden en kan dan ook geen beleid voeren in Vlaanderen. Evenmin kan de Vlaamse Gemeenschap een beleid voeren op het territorium van de Franse Gemeenschap.

Wel aanvaardt het Grondwettelijk Hof dat het uitoefenen van een bevoegdheid door de ene gemeenschap soms extraterritoriale gevolgen kan hebben op het grondgebied van een andere gemeenschap⁶. Dat kan echter niet zomaar. De extraterritoriale gevolgen mogen slechts een bijkomstig gevolg zijn van een beslissing. Met andere woorden, de extraterritoriale gevolgen mogen niet de harde kern uitmaken of het beoogde doel zijn van de maatregel. Bovendien mogen de extraterritoriale maatregelen het beleid van de andere gemeenschap niet dwarsbomen. Zo aanvaardt het Hof bijvoorbeeld dat als men radiofrequenties toekent, er extraterritoriale gevolgen zijn⁷. Radiogolven stoppen nu eenmaal niet aan de taalgrens. Men mag de radio-uitzendingen echter niet zo organiseren dat ze er in feite op gericht zijn om in een andere gemeenschap een beleid te voeren.

³ Alle noten op pagina 41

Ondanks deze rechtspraak van het Grondwettelijk Hof blijven veel Franstaligen zweven bij het personaliteitsbeginsel. Dit is des te merkwaardiger als je weet dat het Grondwettelijk Hof paritair is samengesteld en dus bestaat uit evenveel Nederlandstalige als Franstalige rechters. Ook de tweetalige kamer van de Belgische Raad van State erkent het territorialiteitsbeginsel⁸. Men kan dus onmogelijk stellen dat het territorialiteitsbeginsel door de Vlaamse meerderheid aan de Franstalige minderheid werd opgelegd. Toch is dit een veelgehoord standpunt bij Franstalige politici. Of hoe politiek en recht soms een andere taal spreken.

Taal en taalwetgeving voor WO II

9. Taal, Grondwet en taalwetgeving in 1830-31

De Belgische grondwetgever wijst taaldwang af en kiest voor taalvrijheid. Artikel 23 van de Grondwet van 1831 stelt: 'L'emploi des langues usitées en Belgique est facultatif; il ne peut être réglé que par la loi, et seulement pour les actes de l'autorité publique et pour les affaires judiciaires' (art. 30 huidige Grondwet). Onder de in België gesproken talen verstaat men het Frans, het Nederlands en het Duits. Tijdens de debatten van het Nationaal Congres komt duidelijk tot uiting dat het de bedoeling was om enkel het taalgebruik van overheidshandelingen te regelen. Tussen burgers onderling geldt de vrijheid van taalgebruik.

Uit de parlementaire debatten blijkt echter ook dat men onder regelen van het overheidstaalgebruik verstond dat men de eentalige Franstaligen moest beschermen. Men vindt in de debatten geen spoor terug van een mogelijke bescherming van het Nederlands. Zo werd geargumenteed dat, op grond van de taalvrijheid, een rechtszaak eventueel in het Nederlands gepleit kon worden, maar dat dit niet mocht leiden tot pesterijen tegenover advocaten die alleen maar Frans spraken. Met het regelen van de talen in gerechtszaken beoogde de grondwetgever de wetgever toe te laten om het Frans in bepaalde gevallen op te leggen. Eigenlijk was deze precisering zelfs overbodig. Het Frans was de taal van bestuur en gerecht, de taal van de elite. En wat met advocaten die geen Frans kenden? In een arrest van 12 mei 1873 besliste het Hof van Cassatie dat een advocaat er wettelijk toe verplicht is Frans te kennen. Voor het Hof van Cassatie moesten de advocaten in het Frans pleiten, omdat sommige raadsheeren geen Nederlands begrepen: '... il faut que l'avocat parle, devant la juridiction qu'il a mission d'éclairer, la langue que comprennent tous ceux qui sont préposés à cette juridiction'⁹.

10. Taalvrijheid en taalwetgeving op zijn Belgisch

Zolang de wetgever het taalgebruik voor de handelingen van het openbaar gezag en de gerechtszaken niet regelde, was het taalgebruik vrij. In de praktijk betekende dit dat het Frans overheersend was. De elite sprak Frans en op grond van de taalvrijheid werd deze taal opgelegd.

En als het taalgebruik dan toch werd geregeld, dan werd het Frans opgelegd. Zo bepaalden een besluit van de voorlopige regering van 16 november 1830 en de wet van 19 september 1831, dat alleen de in het Frans gepubliceerde wetteksten rechtskracht hadden; de tekst in het Nederlands was slechts een vertaling 'pour les communes où

l'on parle cette langue'. De regeringsbesluiten van 16 en 27 oktober 1830 stelden dat de taal van het militair bevel het Frans was. Artikel 4 van het laatst vermelde besluit bepaalde: 'La langue française, étant la plus généralement répandue en Belgique, sera la seule employée dans les commandements et l'administration militaire.' Van enige bescherming van het Nederlands was alvast nooit sprake. Een besluit van 16 november 1830 stelde dat men in het Nederlands mocht pleiten, maar dan wel uitsluitend indien alle betrokkenen - rechter, advocaten en Openbaar Ministerie - de taal machtig waren.

Zo komt men in feite tot een maatschappij waar het Frans wordt opgedrongen op grond van de taalvrijheid. Als er dan toch enige concurrentie ontstond tussen het Frans en het Nederlands, dan kwam er taaldwang en werd het Frans opgelegd. Van een echte taalvrijheid is er in België nooit sprake geweest. Men was zo overtuigd van de superioriteit van het Frans, dat er zelfs van een begin van taalgelijkheid geen sprake kon zijn.

'Le problème linguistique n'a guère frappé les constituants. [...] De là, les difficultés qui se sont fait jour et qui ont été aggravées par l'entrée en jeu du facteur démocratique', schrijven de Luikse professoren Dor en Braas in 1935. De taal van de Belgische revolutionairen van 1830 was het Frans. Geen moment hebben ze erbij stilgestaan dat het Nederlands in Vlaanderen zich zou ontwikkelen tot een standaardtaal. Zij dachten, schrijft professor Els Witte, dat het Frans een officiële, gemeenschappelijke en homogeniserende taal zou zijn. Het Frans moest de overkoepelende cultuurtaal worden van de nieuwe staat België.

Er is geen twijfel over de bedoelingen van de Belgische revolutionairen. In 1832 schreef Charles Rogier, die lid was geweest van de revolutionaire regering die de Belgische onafhankelijkheid heeft uitgeroepen, aan minister Raikem: 'Les premiers principes d'une bonne administration sont basés sur l'emploi exclusif d'une seule langue et il est évident que la seule langue des Belges doit être le français. Pour arriver à ce résultat, il est nécessaire que toutes les fonctions, civiles et militaires, soient confiées à des Wallons et des Luxembourgeois; de cette manière, les Flamands, privés temporairement des avantages attachés à ces emplois, seront contraint d'apprendre le français et l'on détruira ainsi peu à peu l'élément germanique en Belgique.'

11. Wat betekent taalvrijheid concreet: de zaak Schoep

De heer Schoep deed aangifte van de geboorte van zijn kind in Molenbeek. Hij wilde dit in het Nederlands doen. De ambtenaar van de burgerlijke stand weigerde om de geboorteakte in het Nederlands op te stellen, waarop Schoep het stadhuis verliet. Hij werd vervolgd wegens het niet aangeven van de geboorte van zijn kind en het kwam tot een veroordeling¹⁰.

Schoep tekende cassatieberoep aan tegen deze beslissing. Taalvrijheid betekende, volgens het Hof van Cassatie, dat Schoep de vrijheid had om Nederlands te spreken, maar de ambtenaar en de gemeentelijke overheid hadden, op grond van deze taalvrijheid, het recht om de akte in het Frans op te stellen. 'Qu'il faut ... admettre que si le citoyen a incontestablement le droit de se servir, pour faire une déclaration de naissance, de l'une de ces langues, l'administration communale ... doit jouir du même droit pour dresser l'acte qui constate cette déclaration'¹¹.

Een andere interpretatie van de taalvrijheid had gekund. Zo stelde Kamerlid de Lehaye tijdens een parlementair debat over deze zaak: 'L'emploi des langues est facultatif en Belgique, mais cette faculté existe non pour les fonctionnaires publics, mais pour les administrés'¹². Het Hof van Cassatie koos er echter voor om de privileges van de Franstalige bourgeoisie te beschermen. De taalvrijheid diende twee doelen. Ze moest de Franstaligen toelaten om in Vlaanderen het Frans te gebruiken en tegelijk moest ze de taalhomogeniteit van Wallonië handhaven.

12. Gevolgen van deze taalvrijheid in de Grondwet van 1831

De eliteposities werden in alle domeinen bezet door Franstaligen of door Vlamingen die bereid waren te verfransen. De elite, ook de Vlaamse, sprak Frans. Men noemt dit fenomeen taalverschuiving. Dat gebeurt als twee taalculturen met een ongelijke maatschappelijke status elkaar ontmoeten. Taalverschuiving gebeurt altijd ten voordele van de maatschappelijk dominante taal. Men kan zelfs stellen dat het België van de negentiende eeuw twee taalgrenzen kende: een territoriale taalgrens die Vlaanderen scheidde van Wallonië en daarnaast een sociale taalgrens die de Franstalige elite onderscheidde van de Vlamingen.

Daarbij komt dat Vlaanderen in de negentiende eeuw in een periode van verval zat. Vlamingen leefden vaak in armoede en velen zochten hun heil in het toen welstelende Wallonië. Vlaams werd aldus nagenoeg synoniem van onderontwikkeling en armoede.

De taalvrijheid heeft geleid tot een bijna volledige verfransing van het openbare leven. Een ander belangrijk gevolg van deze taalvrijheid is de verfransing van de hoofdstad. In 1830 sprak nog 70 % van de inwoners er Brabants, een dialect van het Nederlands. Omstreeks 1880 staan Frans en Nederlands op gelijke voet. Omdat er in België geen subnationaliteit bestaat, is het onmogelijk uit te maken hoeveel Vlamingen er nog wonen in het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest. Bij de federale verkiezingen van 2010 stemden alvast minder dan 52.000 Brusselaars voor Vlaamse Kamerlijsten. Slechts 47.500 Brusselaars stemden voor een Vlaamse Senaatslijst. In 2003 haalden de Vlaamse Senaatslijsten nog meer dan 58.000 stemmen. Het aantal Vlamingen be-

draagt 10 à 15 procent volgens Vlaamse demografen, nog slechts 5 procent volgens sommige Franstalige demografen.

Het Belgische taalprobleem was tegelijk een sociaal probleem. Dat wordt treffend beschreven door Suzanne Lilar (1901-1992) in *Une jeunesse Gantoise*. Ze beschrijft haar jeugd jaren in de eerste helft van de 20e eeuw in de Vlaamse stad Gent. De kleine bourgeoisie was tweetalig, maar sprak graag Frans, net als de hoge bourgeoisie. Deze laatste '... ne se contentait pas de parler français, elle affectait d'ignorer le néerlandais dont elle n'avait retenu que quelques locutions et commandements destinés à ses domestiques.' Het gewone volk sprak een Vlaams dialect. Ze vat het gevat samen: '... le langage révélait-il le milieu auquel on appartenait, ainsi venait-il renforcer le compartimentage des castes.'

Deze keuze voor één taal heeft ervoor gezorgd dat er nooit ten volle sprake is geweest, of kon zijn, van Belgische natievorming. De Belgische revolutie bevatte in zich de kiem die de Vlaamse Beweging deed ontstaan. Het invoeren van het algemeen stemrecht (1919) betekende op korte termijn het einde van deze kastenmaatschappij. De Vlaamse ontvoogding was een onderdeel van de sociale ontvoogding. De eerste sociale wetgeving kwam niet toevallig tot stand in dezelfde periode als de eerste taalwetten.

13. De eerste generatie taalwetten: beperkte taalrechten voor de Nederlandstaligen in Vlaanderen

De wet van 17 augustus 1873 liet in Vlaanderen het gebruik van het Nederlands toe in strafzaken. Deze wet kwam er pas na enkele ophefmakende gerechtzaken. De meest bekende is ongetwijfeld de zaak Coucke en Goethals. Beiden werden in 1860 ter dood veroordeeld door het Hof van Assisen van Bergen. Ze werden beschuldigd van roofmoord. Het geding verliep volledig in het Frans. Coucke en Goethals werden vervolgens onthoofd in Charleroi, zonder dat zij hun proces hadden begrepen, omdat ze het Frans onvoldoende machtig waren. In 1862 zou voor hetzelfde Hof van Assisen alvast blijken dat zij niet de hoofdschuldigen waren van de roofmoord.

De nieuwe taalwet stelde het gebruik van het Nederlands verplicht als de verdachte geen Frans begreep. Het territoriale toepassingsgebied van de wet bleef beperkt tot Vlaanderen. De wet was bovendien niet van toepassing op het Hof van Beroep in Brussel en het Hof van Beroep in Luik (op dat moment ook nog bevoegd voor de provincie Limburg). De taalwet van 1891 zou het taalgebruik van deze hoven regelen. Deze eerste taalwet was een maat voor niets. Niet alleen bleef het toepassingsgebied beperkt tot strafzaken, maar bovendien was de magistratuur Franstalig. Dat had tot gevolg dat veel Vlaamse advocaten hun pleidooi begonnen met de formule: 'Mon client m'autorise à plaider en français.' René Victor, de stichter van het Rechtskundig

Weekblad, getuigt dat de wereld van het gerecht eentalig Frans bleef. Ondanks de taalvrijheid was het uitgesloten om voor de rechtbanken van koophandel in het Nederlands te pleiten. Dat werd beschouwd als een revolutionaire daad. Voor de hoven van beroep werd, buiten enkele zeldzame uitzonderingen, nooit in het Nederlands gepleit. Toch was de wet een belangrijke symbolische doorbraak: voor het eerst werd gebroken met het eentalig Franse België.

De wet van 17 augustus 1878 op het gebruik van het Nederlands in bestuurszaken bepaalde dat berichten en mededelingen van de centrale overheid - en dus niet die van gemeentebesturen en provinciebesturen - in Vlaanderen in het Nederlands, ofwel in het Nederlands en het Frans opgesteld moesten worden. In hun briefwisseling gebruiken de ambtenaren het Nederlands, tenzij de burger of het gemeentebestuur een voorkeur liet blijken voor de Franse taal. In Brussel was het gebruik van het Nederlands alleen verplicht indien de gemeente of de burger voor deze taal koos. De wet was bedoeld om taalrechten toe te kennen aan de Vlamingen in Vlaanderen, maar tegelijk verkreeg de Franstalige minderheid in Vlaanderen een volledige bescherming en bleef Wallonië eentalig Frans.

Op 15 oktober 1883 volgde de wet op het gebruik van het Nederlands in het officiële middelbaar onderwijs. Voortaan moesten sommige vakken in het Nederlands worden onderwezen, waaronder het Nederlands zelf. Andere vakken werden in het Frans en het Nederlands aangeleerd. Deze wet was echter niet van toepassing op het vrij onderwijs, zodat in de praktijk veel middelbare scholen eentalig Frans bleven. Pas in 1910 komt er met de wet Franck-Segers een taalwetgeving die ook van toepassing is op het vrij onderwijs.

De historicus Henri Pirenne (1862-1935) schrijft in het laatste deel van zijn *Histoire de Belgique* over de eerste taalwetgeving: 'Seule la position historique du français en Flandre était menacée. Telle qu'elle se posait, la question n'impliquait ni lutte, ni hostilité entre Flamands et Wallons. Elle se circoncrivait au conflit, en Flandre même, de la majorité linguistique contre une minorité sociale.' Deze eerste generatie taalwetten kent inderdaad slechts beperkte taalrechten toe aan de Nederlandstaligen die in Vlaanderen wonen. Aan de dominante positie van het Frans wordt geen afbreuk gedaan, ook niet in Vlaanderen. Er is geen sprake van gelijkheid van beide talen, zelfs niet in Vlaanderen. Vlaanderen bleef in feite taalhomogeen Frans, maar er werden aan de Vlamingen op hun grondgebied enkele taalrechten toegestaan.

Evenmin was er sprake van wederkerigheid. Waar Franstaligen in Vlaanderen het Frans mochten gebruiken, moesten de Vlamingen in Wallonië de Franse taal spreken. In deze eerste generatie taalwetgeving dook dus voor het eerst de territorialiteit op. Wallonië bleef immers taalhomogeen. In Wallonië gold dat de streektaal de bestuurstaal is. Dit betekende dat het territorialiteitsbeginsel werd geïntroduceerd om

het monopolie van het Frans in Wallonië te handhaven. Tot op vandaag is Wallonië taalhomogeen.

14. Van 'gelijkheidswet' tot 'séparation administrative'

De belangrijkste wet uit deze periode was ongetwijfeld de 'gelijkheidswet' ('loi d'égalité') van 18 april 1898. Voortaan werden de wetten in het Nederlands en in het Frans gestemd, bekrachtigd, afgekondigd en bekendgemaakt. Koninklijke en ministeriële besluiten werden in beide landstalen opgemaakt en bekendgemaakt.

De gelijkheidswet geraakte niet zonder slag of stoot door het parlement. Vooral de Senaat lag dwars. Toen de Senaat een amendement goedkeurde dat inhield dat uitsluitend over de Franstalige tekst werd gestemd in beide kamers en de Nederlandse tekst een officiële vertaling was, ontstond een ware volksbeweging. Voor het eerst was er sprake van een algemeen protest in Vlaanderen. Voor het eerst drong de taalproblematiek door tot brede lagen van de Vlaamse bevolking. 'In Vlaanderen Vlaams' maakte voortaan deel uit van het collectieve Vlaamse bewustzijn.

Deze gelijkheidswet was de eerste wet die Vlamingen en Franstaligen behandelde op voet van gelijkheid. Het was ook de eerste taalwet die gold voor het hele grondgebied. De oudere taalwetten kenden slechts beperkte taalrechten toe aan de Nederlandstaligen in Vlaanderen.

Dat betekende niet dat deze gelijkheid onmiddellijk ingang vond. Alle wetten en besluiten van voor 1898 waren immers uitsluitend in het Frans opgesteld en moesten vertaald worden. Dat zou jaren in beslag nemen. Pas in 1923 richtte de regering de 'commissie, belast met de voorbereiding van de Nederlandse tekst van de Grondwet, de wetboeken en de voornaamste wetten en besluiten' op. Het zou zelfs tot 1967 duren vooraleer de Grondwet ook officieel in het Nederlands bestond. België deed er 136 jaar over om de Grondwet ook uit te vaardigen in de taal van de meerderheid van de Belgen!

De eerste taalwetten en vooral de gelijkheidswet lagen mee aan de basis van de Waalse beweging. Taalwetgeving was in het zuiden van het land een synoniem van het aantasten van de Franstalige integriteit van België. In 1898 organiseerde de Ligue Wallonne de Liège een betoging in het teken van 'Séparation plutôt que le joug du flamingantisme'. De Walen kozen dus expliciet voor 'la séparation administrative' in plaats van voor tweetaligheid. De Walen weigerden pertinent om aan de Vlamingen taalrechten toe te staan in Wallonië. Op 9 maart 1910 kwam het zelfs tot een incident in de Senaat¹³. Men stelde voor dat enkele leden van de Waalse werkrechtbanken - de huidige arbeidsrechtbanken - het Nederlands moesten begrijpen. De voorstan-

ders van deze maatregel argumenteerden dat dit noodzakelijk was, gelet op de vele Vlaamse arbeiders in Wallonië. De Franstalige reacties waren bits. Minister van Industrie en Werk Hubert poneerde: *'S'ils veulent travailler en pays wallon, ils n'ont qu'à apprendre la langue.'* Dat men in Vlaanderen ook Frans spreekt, wordt als de normaalste zaak ter wereld beschouwd. Aan de eentaligheid van Wallonië mag echter niet worden geraakt. Senator Hanrez waarschuwt dat *'... si les tentatives de certains groupes de flamingants devaient avoir pour résultat d'imposer le flamand dans toute la Belgique, il y aurait à craindre, il n'y a pas de doute à cet égard, une véritable révolte d'une partie de la population'*. Na de stemming schreeuwt minister van staat Emile Dupont zijn ergernis uit: *'Vive la séparation administrative!'*

15. Vlaamse en sociale ontvoogding gaan hand in hand

België werd pas laat een democratie. In 1893 werd het algemeen meervoudig mannenstemrecht ingevoerd, in 1919 het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen en pas in 1948 kregen vrouwen stemrecht. Voortaan moeten de in Vlaanderen verkozen politici ook rekening houden met vele Fransonkundige kiezers.

De democratisering zorgt voor een ontvoogding. Henri Pirenne schreef niet zonder reden dat in Vlaanderen *'... la francisation de la bourgeoisie commençait à apparaître comme une insulte au peuple dont elle sollicitait les suffrages'*. In de praktijk zou deze ontvoogding een langzaam proces zijn dat niet verliep zonder horten of stoten.

De Franstalige elite had het daar niet gemakkelijk mee. In zijn bekende *Lettre au Roi sur la séparation de la Wallonie et de la Flandre* (1912) schrijft de Waalse politicus Jules Destrée dat de Vlamingen Vlaanderen hebben gestolen: *'Ils nous ont pris la Flandre, d'abord. Certes, c'était leur bien. Mais c'était aussi un peu le nôtre'*. De eis *'In Vlaanderen Vlaams'* was legitiem zolang die *'se bornait à réclamer l'usage facultatif de flamand en Flandre'*. Volgens Destrée is deze eis verworpen tot *'un cri de guerre signifiant l'usage exclusif de la langue locale'*. In de volle overtuiging dat de Franse taal het cement was van de Belgische staat schrijft Destrée zelfs: *'Ils ont pris notre langue.'*

Elders schrijft hij zijn beroemde zin *'Vous régnez sur deux peuples. Il y a en Belgique des Wallons et des Flamands; il n'y a pas de Belges.'*

De eis tot gelijkberechtiging van het Nederlands en het Frans lokte bij veel Franstaligen bitse reacties uit. De angst voor een tweetalig België was groot. De verplichting om Nederlands te leren werd als beledigend ervaren. Daarom is België nooit een tweetalige staat geworden. Niet Vlaanderen, maar Franstalig België heeft zich altijd verzet tegen tweetaligheid.

16. De tweede generatie taalwetten: de bestuurstaalwet van 1921

Op 22 november 1918 hield koning Albert I zijn troonrede in de Kamer. Het was een bijzonder moment, omdat de vorst zijn intrede in Brussel deed als een van de overwinnaars van WO I. Albert I kondigde allerlei noodzakelijke hervormingen aan, waaronder de gelijkheid van beide landstalen. Een nieuwe generatie taalwetten was in aantocht.

De wet op het taalgebruik in bestuurszaken van 31 juli 1921 moest deze koninklijke belofte gestalte geven. De wet erkende voor het eerst het territorialiteitsbeginsel en stelde de eentaligheid van de Vlaamse provincies voorop.

Er werden taalggebieden afgebakend. Het Nederlandse taalggebied bestond voortaan uit de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Limburg, de arrondissementen Leuven en Brussel met uitsluiting van de Brusselse agglomeratie. Het Franse taalggebied omvatte de provincies Luik, Luxemburg, Henegouwen, Namen en het arrondissement Nijvel (de huidige provincie Waals-Brabant). De staat, de provincies en de gemeenten van deze eentalige taalggebieden gebruikten de taal van het taalggebied. In tegenstelling tot de taalwet van 17 augustus 1878 was deze nieuwe taalwet dus ook van toepassing op de lokale besturen.

De Brusselse agglomeratie bestond uit 17 gemeenten¹⁴. Concreet betekende dit dat twee gemeenten bij de Brusselse agglomeratie werden gevoegd, namelijk Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Stevens-Woluwe. Bovendien bepaalde de wet dat een Koninklijk Besluit andere gemeenten kon toevoegen aan deze agglomeratie. De provincie Brabant en de gemeenten van de Brusselse agglomeratie konden vrij de taal van hun interne diensten kiezen, evenals de taal waarin ze communiceerden met de centrale overheid. Alleen Sint-Stevens-Woluwe koos voor het Nederlands. De mededelingen aan het publiek gebeurden voortaan in beide landstalen.

De taalgrens werd echter niet vastgelegd, maar was veranderlijk. Artikel 3 van deze taalwet bepaalde dat als uit de tienjaarlijkse volkstelling bleek dat de meerderheid van de bevolking in taalopzicht was gewijzigd, de gemeenteraad kon beslissen om van taalrol te veranderen. Bovendien was de eentaligheid van het Nederlandse taalggebied relatief. De provincies en gemeenten konden bijvoorbeeld beslissen om de andere taal toe te voegen aan de door de bestuurstaalwet opgelegde taal. Op verzoek van 20 % van de gemeenteraadskiezers of van 15.000 kiezers in de gemeenten die meer dan 70.000 gemeenteraadskiezers telden, moesten de mededelingen aan het publiek in beide talen gebeuren. In sommige grote Vlaamse steden, zoals Leuven en Hasselt, werd dergelijk verzoek met succes ingediend.

¹⁴ Alle noten op pagina 41

De taalwet van 1921 stelde het territorialiteitsbeginsel in. Dit gold onverkort voor Walonië, waar de streektaal de bestuurstaal werd. In Vlaanderen echter ging het territorialiteitsbeginsel gepaard met een verregaande bescherming van de Franstaligen. Territorialiteit had dus een verschillende betekenis ten noorden en ten zuiden van de taalgrens.

17. De taalwetten van de jaren dertig

Tot de tweede generatie taalwetten behoren ook meerdere wetten uit de jaren dertig van de vorige eeuw. De wet van 5 april 1930 vernederlandste de Gentse rijksuniversiteit, na een eerste, maar slechts gedeeltelijke vernederlandsing in 1923.

De wet op het taalgebruik in de administratie van 28 juni 1932 hernam veel principes van de Bestuurstaalwet van 1921. Alle bestuursorganen afhankelijk van de staat, de provincies of de gemeenten moesten de taal van het taalgebied gebruiken. De mogelijkheid om daar de andere landstaal aan toe te voegen, werd geschrapt.

De Brusselse agglomeratie bestond voortaan uit 16 gemeenten; Sint-Stevens-Woluwe, dat nog geen 30 % Franstaligen kende, werd opnieuw bij het Nederlandse taalgebied gevoegd. De gemeenten van de Brusselse agglomeratie kozen de taal van hun inwendige diensten. De op het publiek gerichte mededelingen gebeurden voortaan in het Frans en het Nederlands.

De taalgrens bleef echter veranderlijk. Zodra uit de tienjaarlijkse talentelling bleek dat minstens 30 % van de inwoners van een gemeente de andere taal sprak, gold uitwendige tweetaligheid. Zodra uit de talentelling bleek dat er een andere taalmeerderheid was, veranderde de bestuurstaal. De gemeenten moesten hiervoor geen initiatief meer nemen.

De wet van 14 juli 1932 regelde het taalregime in het lager en het middelbaar onderwijs. Deze wet vestigde het principe 'streektaal is onderwijstaal', zowel voor het officieel als voor het vrij onderwijs. Voor Brussel gold het principe 'moedertaal is onderwijstaal'. Er werd dus gebroken met de 'liberté du père de famille' in de eentalige taalgebieden. De wet van 15 juni 1935 regelde de taalwetgeving in gerechtszaken. In beginsel was de streektaal de voertaal van het gerecht.

In tegenstelling tot de eerste generatie gold de tweede generatie taalwetten voor het volledige grondgebied. In de eentalige taalgebieden werd de streektaal de bestuurstaal. Wel bleef de taalgrens veranderlijk. De Bestuurstaalwet van 1932 versterkte de regionale eentaligheid. De Waalse beweging die tot dan toe had vastgehouden aan een tweetalig Vlaanderen als hoeksteen van de eenheid van het land, koos voor de

taalintegriteit van Wallonië. 'Le bilinguisme est mort, personne ne le ressuscitera', verklaarde de Naamse politicus François Bovesse. Wallonië koos ondubbelzinnig voor de territorialiteit.

Taalwetgeving na WO II

18. De talentellingen van 1947 en 1960

In het systeem van de Bestuursstaalwet van 1932 waren er rechtstreekse gevolgen verbonden aan de talentelling. Als 30 % van de bevolking verklaarde een andere taal dan de officiële taal van de gemeente te spreken, moest de gemeente deze inwoners ook in hun taal bedienen. Als 50 % van de bevolking verklaarde een andere taal te spreken, schoof de taalgrens op. Dergelijk systeem kon nooit zorgen voor communautaire pacificatie: iedere talentelling werd noodzakelijk een taalstrijd.

De eerstvolgende talentelling werd, omwille van de Tweede Wereldoorlog, pas in 1947 georganiseerd. De Vlamingen waren bijzonder kritisch over de organisatie. De vraagstelling was dubbelzinnig, men vroeg naar de taal die men 'alleen of meestal' sprak. Op veel plaatsen zou de talentelling beïnvloed zijn door de talentellers zelf. Het feit dat de telling zo kort na WO II werd georganiseerd, in volle periode van repressie van de collaborateurs, zou er velen toe hebben aangespoord om te kiezen voor het Frans. De spanning liep zo hoog op dat de resultaten pas in 1954 werden bekendgemaakt. Als gevolg van de telling werden Evere, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem ingelijfd bij de Brusselse agglomeratie, die voortaan 19 gemeenten kende. Drogenbos, Wemmel, Kraainem en Linkebeek telden meer dan 30 % Franstaligen en werden extern tweetalig. Het beeld van de zich steeds meer uitbreidende Brusselse olievlek was geboren.

De aangekondigde talentelling van 1960 zorgde voor nieuwe communautaire spanningen. Er werd algemeen verwacht dat de olievlek nog groter zou worden. De talentelling werd dan maar uitgesteld. De communautaire spanningen waren zo groot dat de regering niet anders kon dan de problematiek aanpakken. Er kwamen drie nieuwe taalwetten.

19. De taalwetten van 8 november 1962, 2 augustus 1963 en 30 juli 1963

De eerste taalwet van minister van Binnenlandse Zaken Gilson bakende de taalgrens af. De wetgever stapte af van het principe van de talentelling. De taalgrens was dan ook niet langer veranderlijk. Deze vaste taalgrens moest een dam zijn tegen de voortschrijdende verfransing. De tweede taalwet betrof de regeling van Brussel en omgeving. Deze taalwetten van 8 november 1962 en van 2 augustus 1963 werden nadien gecoördineerd in de wetten op het gebruik der talen van 18 juli 1966 (afgekort Bestuursstaalwet).

De nieuwe taalwetgeving deelde het land in vier taalgebieden in: het Nederlandse, het Franse, het Duitse en Brussel-Hoofdstad. De eerste drie taalgebieden werden eentalig, het taalgebied Brussel-Hoofdstad (de negentien gemeenten) tweetalig. De eentalige taalgebieden kenden voortaan slechts één bestuurstaal.

Deze wetgeving wijzigde het taalstatuut van enkele gemeenten. Het meest opgemerkt was de overheveling van de gemeente Voeren van de Franstalige provincie Luik naar de Vlaamse provincie Limburg en de overheveling van Komen en Moeskroen van West-Vlaanderen naar het Franstalige Henegouwen.

Meerdere groepen van gemeenten kregen een 'bijzonder taalregime' met zogenaamde 'faciliteiten'. Zo werden de randgemeenten Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem begiftigd met een eigen regeling, namelijk faciliteiten voor de Franstaligen. Zoals de benaming randgemeenten laat uitschijnen, liggen deze gemeenten in de rand rond Brussel. In 1963 behoorden de zes randgemeenten nog niet tot een taalgebied. Ze vormden een afzonderlijk administratief arrondissement. In het politieke jargon sprak men van 'l'arrondissement en l'air'. Bij wet van 23 december 1970 werden de randgemeenten bij het arrondissement Halle-Vilvoorde gevoegd. Sindsdien maken de randgemeenten deel uit van het Nederlandse taalgebied.

De taalgrensgemeenten liggen in het Franse en in het Nederlandse taalgebied en bieden faciliteiten aan de anderstaligen. Zo kent Vlaanderen zes gemeenten met faciliteiten voor de Franstaligen: Bever, Herstappe, Mesen, Ronse, Spiere-Helkijn en Voeren. Wallonië kent vier taalgrensgemeenten met faciliteiten voor Nederlandstaligen: Edingen, Komen-Waasten, Moeskroen en Vloesberg.

Daarnaast kennen ook alle gemeenten van het Duitse taalgebied faciliteiten voor de Franstaligen. In de gemeenten uit het Malmedyse, in het Franse taalgebied, genieten de Duitstaligen dan weer faciliteiten. Het betreft Malmedy en Weismes.

20. Betonning van taalgrens en faciliteiten

Vaak wordt, voornamelijk door Franstalige auteurs, geschreven dat de taalwetgeving van 1962-63 niet de vrucht was van een compromis. Minstens de taalwet van 1962 zou aan de Franstaligen zijn opgedrongen door de Vlaamse meerderheid in het parlement.

Deze kritiek is onterecht. Beide taalwetten werden goedgekeurd door een meerderheid van de parlementsleden, volgens de toen geldende regels. Zo stemden 130 Kamerleden voor de taalwet van 1962, 56 tegen en 12 onthielden zich. Dit is een overweldigende meerderheid. Dat de tegenstemmers Walen en Brusselaars waren, doet hieraan geen afbreuk.

Bovendien verliest deze kritiek uit het oog dat nadien wezenlijke delen van deze taalwetgeving in de Grondwet werden ingeschreven, wat naar Belgisch grondwettelijk recht een tweederdemeerderheid impliceert. Dat gebeurde in 1970 met de taalgebieden - en dus de taalgrens - (art. 4 Grondwet) en in 1988 met de faciliteiten (art. 129, § 2 Grondwet). Men kan dan ook niet stellen dat aan de Franstaligen een taalpact werd opgedrongen, anders hadden zij dit nooit in de Grondwet verankerd.

Deze grondwetsartikelen 'betonnen' de taalgrens en de faciliteiten. Dat betekent dat ze slechts kunnen worden gewijzigd bij bijzondere meerderheidswet. Voor de stemming van dergelijke wetten kent het federale parlement twee taalgroepen: een Franse en een Nederlandse. De bijzondere meerderheidswet veronderstelt in beide kamers van het parlement een dubbele meerderheid: een tweederdemeerderheid en een meerderheid van 50 % in elke taalgroep. Betonnen betekent dus dat Vlamingen en Franstaligen niet op eigen houtje de taalgrens kunnen hertekenen.

21. Regeling van het gebruik van de taal als gemeenschapsbevoegdheid

In 1970 werd de regeling van het gebruik van de talen toegekend aan de Vlaamse en de Franse Gemeenschap voor: 1° de bestuurszaken; 2° het onderwijs in de door de overheid opgerichte, gesubsidieerde of erkende instellingen; 3° de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en hun personeel, alsmede de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen (art. 129, § 1 Grondwet)¹⁵. Andere dan de vermelde materies mag de decreetgever niet regelen¹⁶. De federale overheid blijft echter bevoegd voor het regelen van het taalgebruik in de faciliteitengemeenten (art. 129, § 2 Grondwet). Dit moet worden geregeld bij bijzondere meerderheidswet. De federale overheid blijft ook bevoegd voor de 'diensten waarvan de werkring verder reikt dan het taalgebied waarin zij gevestigd zijn'. Het Grondwettelijk Hof stelt bijvoorbeeld dat identiteitskaarten in wezen de bevoegdheid zijn van een dergelijke dienst¹⁷.

De Duitstalige Gemeenschap is sinds 1997 enkel bevoegd voor het taalgebruik in het onderwijs in de door de overheid opgerichte, gesubsidieerde of erkende instellingen (art. 130, § 1, 5° Grondwet).

Deze gemeenschapsbevoegdheid doet geen afbreuk aan de bevoegdheden die artikel 30 van de Grondwet toekent aan de federale staat. Zo is de federale overheid bijvoorbeeld nog steeds bevoegd voor het taalgebruik in gerechtszaken. Voor de materies die niet worden vermeld in de artikelen 30, 129 en 130 van de Grondwet geldt de taalvrijheid.

¹⁵ Alle noten op pagina 41

De huidige taalwetgeving in kort bestek

22. Taalvrijheid en taalwetgeving

Taalvrijheid is de regel in België. De overheid kan deze taalvrijheid uitsluitend beperken in de domeinen die limitatief worden opgesomd in de Grondwet: de handelingen van het openbaar gezag en de bestuurszaken¹⁸; de gerechtszaken; het onderwijs in de door de overheid opgerichte, gesubsidieerde of erkende instellingen; de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en hun personeel, evenals de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen (art. 30, 129 en 130 Grondwet). Samengevat kan men stellen dat het taalgebruik enkel kan worden geregeld in de verhouding tussen overheid en burger. Onder 'regelen' kan men verstaan dat het gebruik van een bepaalde taal wordt opgelegd, dat het gebruik van een bepaalde taal wordt verboden en zelfs dat verboden wordt om het gebruik van een bepaalde taal te verbieden¹⁹.

Het taalgebruik tussen burgers is volkomen vrij. Contacten tussen burgers behoren tot de privésfeer en vallen buiten het toepassingsgebied van de taalwetgeving. Zo kunnen twee burgers in Brugge een huurcontract opstellen in het Frans. Deze vrijheid geldt ook voor handelaars die publiciteit voeren. Een publiciteitscampagne van een private onderneming valt niet onder de taalwetgeving. Etikettering, gebruiksaanwijzingen en garantiebewijzen worden wel geregeld. Zij moeten gesteld zijn in een voor de gemiddelde consument begrijpelijke taal, gelet op het taalgebied waar de goederen of diensten aan de consument worden aangeboden (art. 10 wet 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming).

23. België kent vier taalgebieden

Artikel 4 van de Grondwet stelt dat er vier taalgebieden zijn. Het Nederlandse, het Franse en het Duitse taalgebied zijn eentalig. Het gebied Brussel-Hoofdstad is tweetalig.

Artikel 4, lid 2 van de Grondwet bepaalt verder dat elke gemeente van het Rijk deel uitmaakt van een van de taalgebieden. Dat betekent dat een gemeente nooit deel kan uitmaken van twee taalgebieden. Het impliceert tevens dat een gemeente nooit onttrokken kan worden aan de indeling in taalgebieden.

De Grondwet vermeldt dus twee soorten taalgebieden. Aan dit verschil tussen eentalig en tweetalig taalgebied zijn rechtsgevolgen verbonden. Het begrip 'taalgebied'

is niet louter beschrijvend, het gaat om een rechtsbegrip. In een advies van 5 september 1972 -het zogenaamde 'Voerenadvies'- wijst de afdeling wetgeving van de Raad van State erop dat men 'op straffe van ontzegging van enige betekenis aan de indeling in taalgebieden niet (kan) ontkomen aan de conclusie dat de taal van het taalgebied, bij het bepalen van een rechtsregeling voor het gebruik van de talen in dat gebied, ook dan nog voorrang moet behouden wanneer, om reden van lokale omstandigheden, een bijzondere regeling wordt vastgesteld die van de algemeen geldende regeling afwijkt'²⁰.

Deze interpretatie werd met volle kracht bevestigd in het arrest-Germis van 17 augustus 1973, geveld door de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State²¹. Gemeenteraadslid Els Germis vorderde de vernietiging van een reeks bestuurshandelingen verricht tijdens een vergadering van de gemeenteraad van Beersel. Voor deze bestuurshandelingen, waaronder de eedaflegging van sommige gemeenteraadsliden en de aanduiding van sommige schepenen, was de Franse taal gebruikt. Beersel is echter een gemeente in het Nederlandse taalgebied. De Raad van State vernietigde de bestuurshandelingen. De Raad oordeelde:

'Overwegende dat de grondwetgever, wanneer hij in artikel 3bis (op heden art. 4) heeft gesteld dat er in België vier taalgebieden bestaan, geen etnografische vaststellingen heeft willen doen - maar naar het voorbeeld van de wetgever van 1963 - een rechtsbegrip heeft willen instellen; dat in de grondwettelijke voorschriften 'taalgebied' derhalve niet betekent een gebied waar in feite een bepaalde taal wordt gesproken, maar een gebied waar in rechte een bepaalde taal moet worden gesproken of met betrekking waarop een bepaalde taal moet worden gebruikt.'

De Raad oordeelde dat in de eentalige taalgebieden de bestuurstaal de taal is van het taalgebied. In het tweetalige taalgebied zijn de bestuurstalen het Frans en het Nederlands. Deze rechtspraak werd nadien herhaaldelijk bevestigd²². Dit betekent dat de gemeentelijke mandatarissen in het Nederlandse taalgebied de Nederlandse taal moeten gebruiken bij de eedaflegging, bij hun mondelinge of schriftelijke tussenkomsten ...

De zaak-Germis betrof de gemeente Beersel, een gemeente die deel uitmaakt van het Nederlandse taalgebied en die geen faciliteiten kent voor Franstaligen. Kon men de gevolgde redenering zomaar toepassen op faciliteitengemeenten die deel uitmaken van het Nederlandse taalgebied? De Raad van State beantwoordde ook deze vraag positief. De faciliteiten gelden immers voor een gedeelte van de bestuurden - namelijk dat deel van de bevolking dat de voorkeur geeft aan het gebruik van een andere taal dan die van het taalgebied - maar niet voor de bestuurders²³.

24. Taalgebruik in bestuurszaken

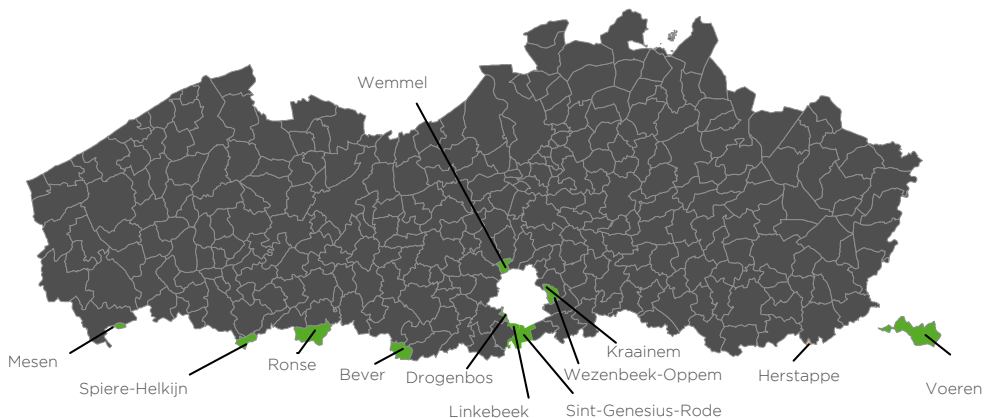
De Bestuursstaalwet heeft een ruim toepassingsgebied en regelt het taalgebruik van de openbare dienstverlening. Niet alleen overheidsdiensten, maar ook personen of bedrijven die in het algemeen belang en in opdracht van de overheid optreden, moeten de bestuursstaalwet naleven. Publiciteit voor een overheidsdienst valt dus onder de Bestuursstaalwet. Een privékliniek valt niet onder het toepassingsgebied van de taalwetgeving, maar een openbaar ziekenhuis wel. De Bestuursstaalwet is bovendien niet alleen van toepassing op de bestuurders, maar ook op de burger die zich tot het bestuur richt²⁴.

In een eentalig taalgebied is de taal van het taalgebied de bestuurstaal. Op deze basisregel bestaan een aantal uitzonderingen. Die doen echter geen afbreuk aan de principiële eentaligheid. De bekendste uitzondering, namelijk de faciliteiten, komt verder uitgebreid aan bod. Er bestaan echter ook andere situaties waarin de overheid verplicht is af te wijken van deze basisregel, bijvoorbeeld voor de centrale diensten en de uitvoeringsdiensten die heel België bestrijken. De centrale diensten bedienen het volledige Belgische grondgebied, bijvoorbeeld de federale overheidsdiensten (FOD). Uitvoeringsdiensten zijn diensten waar geen leiding van uitgaat, maar die ook het volledige Belgische grondgebied bestrijken, bijvoorbeeld het Koninklijk Meteorologisch Instituut (KMI). Dergelijke diensten vertrekken van de taal van het taalgebied bij het versturen van een document, maar de burger kan ook een exemplaar in een andere landstaal aanvragen. Soms verplichten internationale taalvoorschriften de overheid om af te wijken van de regel 'streektaal is bestuurstaal'. Dit is bijvoorbeeld het geval voor het internationaal rijbewijs (verdrag inzake wegverkeer van 8 november 1988).

In het tweetalige taalgebied Brussel zijn de bestuurstalen zowel het Frans als het Nederlands. Dit impliceert dat de overheid beide talen moet begrijpen. Op deze basisregel bestaan enkele uitzonderingen, bijvoorbeeld voor de gemeenschapscommissies in Brussel. De Vlaamse Gemeenschapscommissie, een gedecentraliseerd bestuur van de Vlaamse Gemeenschap, en de diensten die ervan afhangen, gebruiken de Nederlandse taal. De Franse Gemeenschapscommissie hanteert het Frans.

25. Faciliteiten zijn (slechts) faciliteiten en geen tweetaligheid

Faciliteiten zijn uitzonderingen op de eentaligheid van een eentalig taalgebied. Ze laten de burgers toe om in hun contacten met het bestuur een andere taal te gebruiken dan de taal van het taalgebied. Zoals eerder gesteld werd, gelden de faciliteiten niet voor de bestuurders. Voor hen geldt de bestuurstaal.

De faciliteiten doen geen afbreuk aan het principiële eentalige karakter van het taalgebied²⁵. Meer nog, de faciliteiten mogen geen afbreuk doen aan het principiële eentalige karakter dat wordt gewaarborgd door artikel 4 van de Grondwet. Als de wetgever een faciliteitenstelsel uitwerkt, dan moet hij de hogere rechtsnorm, namelijk artikel 4 van de Grondwet, naleven. Zo oordeelde het Grondwettelijk Hof in het arrest 26/98 over het Nederlandse taalgebied:

'B.4.1. Hoewel de gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken ten behoeve van Franstalige inwoners in de randgemeenten in een bijzondere regeling voorzien die hen toestaat hun betrekkingen met de plaatselijke diensten in het Frans te voeren en die aan die diensten de verplichting opleggen om in bepaalde in die wetten nader omschreven omstandigheden het Frans te gebruiken, doet die regeling geen afbreuk aan het principiële eentalig karakter van het Nederlandse taalgebied, waartoe die gemeenten behoren. Zulks impliceert dat de taal die er in bestuurszaken moet worden gebruikt in beginsel het Nederlands is en dat bepalingen die het gebruik van een andere taal toestaan niet tot gevolg mogen hebben dat afbreuk wordt gedaan aan de door artikel 4 van de Grondwet gewaarborgde voorrang van het Nederlands.'

Dit betekent dat de wetgever in een eentalig gebied geen faciliteitenregeling mag invoeren die in de praktijk neerkomt op tweetaligheid. Faciliteiten zijn uitzonderingen op de eentaligheid, maar ze impliceren geen tweetaligheid. Het zijn slechts bijzondere rechten toegekend aan de burgers van de faciliteitengemeenten.

26. De interpretatie van de faciliteiten: de omzendbrief Peeters

De faciliteiten moeten geïnterpreteerd worden in het licht van artikel 4 van de Grondwet. Al in het arrest-Germis oordeelde de Raad van State dat de faciliteiten, als uitzonderingen op de principiële eentaligheid van het taalgebied, strikt moeten worden geïnterpreteerd²⁶. Het Grondwettelijk Hof stelde dat de faciliteitenregeling geen afbreuk mocht doen aan het eentalige karakter van het taalgebied²⁷, wat betekent dat de faciliteiten niet zo ruim mogen worden geïnterpreteerd dat ze in de praktijk neerkomen op tweetaligheid.

In meerdere faciliteitengemeenten van het Nederlandse taalgebied was een administratieve praktijk ontstaan die werd omschreven als 'eens Franstalig en nood aan faciliteiten, altijd Franstalig en nood aan faciliteiten'. Dit betekende dat een burger die eenmaal verzocht om een document in het Frans toegestuurd te krijgen, in het vervolg de documenten afkomstig van de gemeente altijd in het Frans ontving. Met deze praktijk wilde de omzendbrief van Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden Leo Peeters breken. De omzendbrief van 16 december 1997 regelde het taalgebruik in gemeentebesturen van het Nederlandse taalgebied. Later werd hij aangevuld met de omzendbrief Martens, die eenzelfde regeling bevat voor de dienstverlening door de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn. Beide omzendbrieven werden in 2005 herbevestigd in een omzendbrief van minister Marino Keulen. De meest besproken regel uit deze omzendbrieven is dat de faciliteitengemeenten alle documenten aan alle burgers standaard in het Nederlands moeten versturen, waarna burgers die dat willen zelf en voor elk document opnieuw vragen om een Franse vertaling.

Deze interpretatie van de faciliteiten was niet nieuw. Een omzendbrief van 7 oktober 1997 van minister-president Luc Van den Brande legde de interpretatie al op aan de diensten van de Vlaamse Regering. Al deze omzendbrieven poneren het niet-repetitieve karakter van de faciliteiten. Dit betekent dat faciliteiten niet automatisch, maar enkel op uitdrukkelijk verzoek worden toegekend. De achterliggende redenering was dat faciliteiten integratiebevorderend zijn en dat ze geen middel mogen zijn om algemene tweetaligheid na te streven of af te dwingen.

De Franstaligen uit de randgemeenten hebben deze interpretatie met klem afgewezen. De Raad van State heeft hun annulatieberoep echter verworpen. De arresten van 23 december 2003 bevestigden de interpretatie dat faciliteiten niet repetitief kunnen of mogen zijn²⁸.

' ... dat hieruit blijkt dat, teneinde grondwetsconform te zijn, de interpretatie van de rechten van wie in de randgemeenten in het Frans wil worden bestuurd, moet stroken met de voorrangstatus van het Nederlands in die gemeenten; dat derhalve de hierboven geschetste, ruime interpretatie van die rechten, gehuldigd door de verzoekende partij, die het Openbare Centrum voor Maatschappelijk Welzijn van een dergelijke randgemeente is, daar niet mee strookt; dat die interpretatie en de blijkbaar daarop gestoelde aangehaalde bestuurspraktijk immers in wezen leiden tot een stelsel van tweetaligheid, waarbij de taalvoorkeur van personen zelfs in bestanden wordt vastgelegd²⁹.'

In een recent arrest van 19 juni 2008 oordeelde de Raad van State zelfs dat de interpretatie die de Vlaamse Regering geeft aan de faciliteiten in haar omzendbrieven de enige juiste interpretatie is, gelet op artikel 4 van de Grondwet³⁰.

Franstaligen hebben deze arresten met klem afgewezen als arresten van een Nederlandstalige kamer van de Raad van State. Nochtans is de Raad van State een rechtscollege samengesteld uit onafhankelijke en onpartijdige staatsraden. De juridische redenering die de Raad volgt in deze arresten, namelijk een interpretatie in het licht van de Grondwet, is bovendien vrij klassiek naar Belgisch recht. Sedert het arrest-Waleffe (1950) van het Hof van Cassatie staat vast dat als een norm vatbaar is voor meerdere interpretaties, de interpretatie die in overeenstemming is met de Grondwet zich opdringt³¹.

Soms wordt ook geargumenteed dat de Vlaamse overheid niet bevoegd is om de Bestuurstaalwet te wijzigen. Dit is een evidentie. Artikel 129, § 2 van de Grondwet bepaalt dat enkel de federale wetgever deze materie kan regelen. Bovendien moet dat gebeuren bij bijzondere meerderheid. Dit belet echter niet dat de Vlaamse overheid, als voogdijoverheid van de lokale besturen, de bevoegdheid heeft om de Bestuurstaalwet te interpreteren. Dat kan uitsluitend als de federale wet ruimte laat voor interpretatie, wat het geval is. De omzendbrieven wijzigen de Bestuurstaalwet dus helemaal niet, maar leggen aan de ondergeschikte besturen een bepaalde interpretatie op.

27. Taalgebruik in gemeenteraden en het college van burgemeester en schepenen: evenveel standpunten als rechtscolleges

Op grond van artikel 129, § 1 van de Grondwet kunnen de gemeenschappen het taalgebruik regelen in bestuurszaken. Een decreet van 6 december 1972 bepaalt dat de voertaal in gemeenteraden en het college van burgemeester en schepenen het Nederlands is. Het decreet van 3 mei 1972 stelt dat de eed moet worden afgelegd in het Nederlands.

Deze decreten zijn echter niet van toepassing in de rand- en faciliteitengemeenten, waar de federale wetgever het taalgebruik regelt (art. 129, § 2 Grondwet). Over dit taalgebruik in rand- en faciliteitengemeenten zijn het Grondwettelijk Hof en de Raad van State het al lang oneens. In een arrest van 26 maart 1986 oordeelde het Grondwettelijk Hof dat artikel 4 van de Grondwet geen regel bevat die het taalgebruik regelt³². Dat betekent dat artikel 4 van de Grondwet de organen van de gemeenten niet verplicht om de taal van het eentalige taalgebied te gebruiken. Enkele maanden nadien oordeelde de Raad van State dat artikel 4 van de Grondwet net wel inhoudt dat de organen van de gemeenten in het Nederlandse taalgebied het Nederlands moeten gebruiken³³. Beide hoogste rechtscolleges geven dus een radicaal verschillende interpretatie aan artikel 4 van de Grondwet, voor wat het taalgebruik van de organen van gemeenten betreft.

Met de Pacificatiewet van 9 augustus 1988 heeft de wetgever sommige aspecten van het taalgebruik in de rand- en taalgrensgemeenten geregeld³⁴. Deze wet bepaalt dat de mandatarissen van de rand- en taalgrensgemeenten de kennis van de taal van het taalgebied moeten hebben. Deze kennis wordt echter vermoed. Voor de benoemde mandatarissen (bv. de burgemeester) is dit vermoeden weerlegbaar, het is onweerlegbaar voor de verkozen mandatarissen (bv. gemeenteraadsleden).

Ook deze wet heeft het dispuut tussen Grondwettelijk Hof en Raad van State niet kunnen opheffen. De Raad oordeelt namelijk dat niet alleen artikel 4 van de Grondwet de organen van de gemeente verplicht om het Nederlands te gebruiken in het Nederlandse taalgebied, maar ook de artikelen 10 en 23 van de Bestuursstaalwet³⁵. Dit geldt zowel voor de gemeenteraadsleden als voor de burgemeester en de schepenen. Volgens het Grondwettelijk Hof echter slaan beide artikelen alleen op de burgemeester en schepenen, maar niet op de gemeenteraadsleden. Ook op dit punt is de interpretatie van beide hoogste rechtscolleges verschillend.

Het standpunt van het Grondwettelijk Hof is niet vol te houden. Als een burgemeester of schepenen het woord voert in de gemeenteraad, vallen zij volgens dit Hof onder het

toepassingsgebied van de artikelen 10 en 23 van de Bestuurstaalwet. Dit impliceert dat de gemeenteraad een 'binnendienst' is in de zin van de Bestuurstaalwet. Maar dan is diezelfde gemeenteraad toch ook een 'binnendienst' wanneer een gemeenteraadslid het woord voert? Hoe kan een gemeenteraad nu eens een binnendienst zijn en dan weer niet?

Ook de Pacificatiewet impliceert dat niet alleen de burgemeester en de schepenen, maar ook de gemeenteraadsleden de taal van het eentalige taalgebied moeten gebruiken. Deze wet bepaalt namelijk dat de mandatarissen van de rand- en taalgrensgemeenten de kennis van de taal van het taalgebied moeten hebben die nodig is om het betrokken mandaat uit te oefenen. Dat betekent dat deze taal ook moet worden gebruikt in de uitoefening van het ambt. Waarom zou de wetgever immers een voorwaarde van taalkennis vereisen, als het niet eens noodzakelijk is om die taal te gebruiken? Meer nog, mocht de verplichting om de taal te gebruiken niet bestaan, dan zou het stellen van dergelijke vereiste van taalkennis niet eens pertinent zijn. Waarom zou een gemeenteraadslid van bijvoorbeeld Kraainem Nederlands moeten kennen, indien hij niet verplicht is om Nederlands te gebruiken?

28. Taalgebruik in het bedrijfsleven

De Bestuurstaalwet bevatte één bepaling over het taalgebruik in het bedrijfsleven. Commerciële bedrijven moeten de taal gebruiken van het taalgebied waar hun exploitatiezetel gevestigd is voor de door de wet voorgeschreven akten en bescheiden die bestemd zijn voor het personeel (art. 52). Een vertaling is wel mogelijk.

In het tweetalige taalgebied moet het Nederlands worden gebruikt als de stukken bestemd zijn voor het Nederlandstalige personeel, het Frans als de stukken bestemd zijn voor het Franstalige personeel. De basisregel in het bedrijfsleven blijft de taalvrijheid, enkel het taalgebruik van de officiële documenten werd geregeld. Zo bestaat er bijvoorbeeld taalvrijheid voor de mondelinge communicatie met het personeel. In Brussel en in de faciliteitengemeenten is deze regeling nog steeds van toepassing.

Artikel 129, § 1 van de Grondwet laat de Vlaamse decreetgever toe om de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en hun personeel, evenals de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen, te regelen.

Werkaanbiedingen vallen niet onder de sociale betrekkingen tussen werkgevers en hun personeel³⁷. Er bestaat immers nog geen geïndividualiseerde band tussen de auteur van de werkaanbieding en de personen die erop zouden kunnen antwoorden. Het taalgebruik van gesprekken en geschriften tussen de potentiële werkgever en

een sollicitant, kan de decreetgever wel regelen. Dan bestaat er al een betrekking tussen werkgever en werknemer, weliswaar voorafgaand aan het sluiten van de arbeidsovereenkomst³⁸.

Het decreet van 19 juli 1973 regelt het taalgebruik in het bedrijfsleven voor het Nederlandse taalgebied. Het decreet werd pas in september in het Staatsblad gepubliceerd en lokte bij de Franstaligen scherpe reacties uit. Zij spraken steevast over 'le décret de septembre'. Deze benaming werd nadien door de Vlamingen overgenomen.

Het Septemberdecreet geldt voor alle ondernemingen - dus ook niet-commerciële - met een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied, uitgezonderd de faciliteitengemeenten. Het Nederlands moet worden gebruikt voor alle schriftelijke en mondelinge communicatie met de werknemers en voor alle officiële documenten. Een vertaling is wel mogelijk, maar het in het Nederlands opgestelde document is het enige officiële. Als een bedrijf veel anderstalige werknemers heeft, kan het bedrijf, na verzoek van de vertegenwoordigers van de werknemers, zelfs verplicht worden om voor een vertaling te zorgen.

29. Onderwijstaal

De wet van 30 juli 1963 regelt de onderwijstaal in het kleuter-, lager, middelbaar, normaal-, technisch, kunst- of buitengewoon onderwijs. De onderwijstaal is het Nederlands in het Nederlandse taalgebied, het Frans in het Franse taalgebied en het Duits in het Duitse taalgebied. In het tweetalige taalgebied Brussel-Hoofdstad is de onderwijstaal het Nederlands of het Frans, naar keuze van het gezinshoofd. Het tweetalige taalgebied kent dus geen tweetalig onderwijs. Deze regels gelden voor de scholen die de overheid zelf opricht en voor de erkende of gesubsidieerde scholen. In privé-scholen is het taalgebruik vrij.

In de faciliteitengemeenten is de onderwijstaal het Nederlands. Alleen voor het kleuter- en lager onderwijs (en dus niet voor het secundair onderwijs) bestaat een afwijkende regeling. Op verzoek van meerdere gezinshoofden kan de lokale overheid verplicht worden om Franstalige basisscholen in te richten. Deze scholen worden gesubsidieerd door de Vlaamse overheid. Concreet gebeurt dit in elk van de zes randgemeenten en in de taalgrensgemeente Ronse.

Deze scholen vallen onder de normatieve bepalingen en de administratieve controle van de Vlaamse overheid. Ingevolge artikel 5 van de bijzondere wet van 21 juli 1971 gebeurt de pedagogische inspectie, als praktische uitvoeringsmaatregel, door de Franse Gemeenschap³⁹. Deze praktische uitvoeringsmaatregel doet volgens het Grondwettelijk Hof geen afbreuk aan het territorialiteitsbeginsel, namelijk de uitsluitende bevoegdheid van de Vlaamse overheid om regelend op te treden⁴⁰.

Deze Franstalige scholen in de faciliteitengemeenten beogen de bevordering van de integratie van de Franstaligen. Daarom bepaalt de Onderwijstaalwet dat de leerlingen van die scholen een doorgedreven onderricht van de Nederlandse taal moeten krijgen. Wie zijn kinderen wil inschrijven in een Franstalige school in een faciliteitengemeente, moet bewijzen Franstalig te zijn en in de gemeente te wonen. Nederlands-talige kinderen uit Kraainem mogen dus niet naar een Franstalige school gaan in de faciliteitengemeente Kraainem. Franstalige kinderen uit Zaventem (Nederlandse taalgebied) mogen dat evenmin. Ze kunnen wel kiezen voor een Franstalige school in het Franse taalgebied of in Brussel.

Het taalgebruik van de hogescholen en universiteiten wordt geregeld door het Structuurdecreet van 4 april 2003 (art. 90 e.v.). De bestuurstaal is het Nederlands. Ook de onderwijstaal is, in beginsel, het Nederlands. In de bachelor- en in de masteropleidingen kan een andere taal worden gebruikt voor de opleidingsonderdelen (1) die een vreemde taal tot onderwerp hebben en in die taal worden gedoceerd, (2) die gedoceerd worden door anderstalige gasthoogleraren of gastprofessoren of (3) die, met instemming van het instellingsbestuur, aan een andere instelling voor hoger onderwijs worden gevolgd. Behalve voor de taalvakken en de vakken gevolgd aan een andere instelling, heeft de student steeds het recht om examen in het Nederlands af te leggen. Het Structuurdecreet bevat ook uitzonderingen die het mogelijk maken om opleidingen in een andere taal dan het Nederlands te organiseren.

30. Taalgebruik in gerechtszaken

De wet van 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken vertrekt van de volgende basisregels. Vooreerst is er de eentaligheid van de rechtspleging, die inhoudt dat het rechtsgeding slechts in één taal wordt gevoerd van begin tot einde. Ten tweede geldt het territorialiteitsbeginsel: de taal van het taalgebied is de rechtstaal.

In het tweetalige taalgebied zijn beide talen mogelijk. De rechtspleging in burgerlijke zaken wordt er gevoerd in de taal van de akte van inleiding van het geding, tenzij de verweerder onmiddellijk vraagt dat de rechtspleging in de andere taal wordt verder gezet. Dergelijk verzoek tot voortzetting van de zaak in een andere taal kan ook worden geformuleerd door verweerders die gedomicilieerd zijn in de randgemeenten en de taalgrensgemeenten Voeren en Komen-Waasten. Ook voor de politierechtbanken van Halle en Vilvoorde kan dergelijk verzoek worden geformuleerd. De rechter kan in beginsel weigeren op het verzoek in te gaan als uit de elementen van de zaak blijkt dat de verweerder een toereikende kennis heeft van de taal waarin de inleidende akte is opgesteld.

Voor het vooronderzoek, het onderzoek en voor de strafgerechten gelden gelijkaardige regels.

Besluit: territorialiteit en pacificatie

31. Vlaanderen is geen eiland met eigen taalwetgeving

In tegenstelling tot wat men vaak denkt, gelden in Vlaanderen geen andere regels voor taalgebruik dan in Wallonië. In beide landsdelen geldt dat, in beginsel, de streektaal ook de bestuurstaal, de gerechtstaal en de onderwijstaal is. Het territorialiteitsbeginsel geldt dus niet alleen voor Vlaanderen, maar ook voor Wallonië.

Bovendien is de taalvrijheid de regel. Enkel in de verhouding tussen burger en overheid kan de wetgever of de decreetgever het taalgebruik regelen. Dit betekent dat wie in België woont, volledig vrij kiest welke taal hij gebruikt in gezinsverband. De taal die men spreekt met de buren, in de sportclub en in het verenigingsleven is volledig vrij. Op restaurant, bij de bakker en op café gebruikt iedereen de taal van zijn keuze. Ook in de commerciële wereld geldt in beginsel de taalvrijheid. Men mag publiciteit maken in een andere taal. Een restaurant in Vlaanderen mag kiezen voor een Franse of Engelse naam. België kent dus geen wetgeving zoals Québec waar de 'Charte de la langue française' stelt dat de Franse taal predominant aanwezig moet zijn op uithangborden en op documenten, brochures, menu's en wijnkaarten.

32. De taalgrens als waarborg voor de pacificatie

In 1962-63 werd de taalgrens vastgelegd. Deze taalwetgeving vormt het grote Taalpact tussen Vlamingen en Franstaligen, het schetst de contouren van het nieuwe België. Toch was deze taalgrens enigszins poreus, aangezien in sommige gemeenten faciliteiten werden toegekend.

Uittredend eerste minister Gaston Eyskens stemde tegen de taalwet van 1963. Hij stelde dat de faciliteiten in de randgemeenten een tijdbom waren onder de communautaire verhoudingen. Dit kon nooit zorgen voor pacificatie. Hij kreeg gelijk.

Het is opvallend dat er wel pacificatie kwam in de taalgrensgemeenten. Hoe kan men dit verschil verklaren tussen de taalgrens- en de randgemeenten? De reden is vrij eenvoudig: in de taalgrensgemeenten wordt de taalgrens niet meer in vraag gesteld. Hoe komt het dat deze pacificatie in de taalgrensgemeente Voeren lange tijd niet lukte? Omdat de grens in vraag werd gesteld door de partij 'Retour à Liège' van Happart. Maar ook in Voeren is duidelijk gebleken dat zodra de grens niet meer in vraag wordt gesteld, communautaire pacificatie bereikt wordt. Hoe komt het dat er geen communautaire spanningen zijn in de Waalse gemeenten met een prominente Vlaamse aanwezigheid, bijvoorbeeld Bevekom? Omdat de Vlamingen daar geen faciliteiten eisen en zij de taalgrens niet in vraag stellen. Het is een wet van Meden en Perzen: duidelijke grenzen maken goede buren.

33. De rand rond Brussel

In de rand rond Brussel is er nooit sprake geweest van communautaire pacificatie. Waarom niet? Omdat de grenzen voortdurend in vraag worden gesteld. De partij Fédéralistes Démocrates Francophones (FDF) werd opgericht om het Taalpact van 1962-63 te bestrijden. Het hoeft dan ook geen verwondering dat het FDF en andere Franstalige partijen de uitbreiding van Brussel eisen met de zes randgemeenten. Franstalige politici gaan nog veel verder en eisen zelfs bevoegdheden voor de Franse Gemeenschap in het Nederlandse taalgebied. Deze extraterritoriale bevoegdheden moeten het mogelijk maken om in Vlaanderen bijvoorbeeld Franstalige bibliotheken op te richten of Franstalige cultuurcentra te openen.

De eis tot uitbreiding van Brussel of tot het toekennen van extraterritoriale bevoegdheden aan de Franse Gemeenschap stelt de grenzen van Vlaanderen in vraag. De grenzen van Wallonië worden echter nooit in vraag gesteld. Nooit is er sprake van wederkerigheid. Zolang Franstalige politici niet begrijpen dat pacificatie vaste grenzen veronderstelt, zal er in de rand rond Brussel nooit enige vorm van pacificatie komen. De taalgrens is geen sociologische of geopolitieke vergissing, wel integendeel, het is de beste garantie voor communautaire pacificatie.

De Franstaligen betalen bovendien een hoge prijs voor het feit dat ze de grens tussen Brussel en Vlaanderen steeds weer in vraag stellen. Waarom aanvaardt Vlaanderen bijvoorbeeld het Minderhedenverdrag niet? Omdat iedereen weet dat dit verdrag niet zozeer zal worden gebruikt om een minderheid te beschermen, maar wel om de taalgrens nog verder te ondermijnen. In de huidige politieke context kan het minderhedenverdrag niet eens zorgen voor pacificatie. Mocht de grens niet voortdurend in vraag worden gesteld, dan zou plots veel mogelijk zijn. Net als elke andere staat aanvaardt Vlaanderen dat er op het grondgebied van een moderne democratie burgers wonen die een andere taal spreken. Dit zijn volwaardige inwoners en een moderne staat beschermt zijn minderheden. Alleen moet deze minderheid wel de deelstaat Vlaanderen erkennen. Men kan immers niet tegelijk in Vlaanderen wonen en Vlaanderen de rug toekeren. Men kan toch niet in Vlaanderen wonen en eisen dat de wetgeving van de Franse Gemeenschap van toepassing is?

34. Enkele recente initiatieven in een juist daglicht gesteld

Heel vaak worden Vlaamse initiatieven in een verkeerd daglicht gesteld. Heel vaak leest men bijvoorbeeld dat de Vlaamse Wooncode aan de huurders van een sociale woning de verplichting oplegt om Nederlands te kennen. Dit is onjuist. De Wooncode vraagt enkel de bereidheid om Nederlands te leren om een elementair niveau van taalbeheersing te bereiken. Meer wordt er niet verwacht. De bereidheid om Nederlands te leren is iets anders dan de vaardigheid om Nederlands te spreken. Met

deze bepaling heeft de decreetgever geprobeerd een oplossing te vinden voor de samenlevingsproblemen die zich voordoen in bepaalde sociale wooncomplexen in Vlaanderen. Volgens de memorie van toelichting bij de Wooncode wil men de communicatie tussen de huurder en de verhuurder vergemakkelijken en het samenleven in de sociale woonwijken verbeteren. De bedoeling van de Wooncode is net om het recht op huisvesting van alle bewoners te waarborgen. Het paritair samengestelde Grondwettelijk Hof heeft geen graten gezien in deze Wooncode. De code werd alvast niet in strijd bevonden met het grondrecht op behoorlijke huisvesting vervat in artikel 23 van de Grondwet⁴¹.

Hetzelfde geldt voor het decreet 'wonen in eigen streek'. Dit decreet wil een bekend probleem aanpakken. Op sommige plaatsen in Vlaanderen leiden hoge grondprijzen tot sociale verdringing. Financieel sterke groepen verdringen minder kapitaalkrachtige bevolkingsgroepen. Daarom bepaalt het decreet dat, voor terreinen die op het gewestplan als woonuitbreidingsgebied staan ingekleurd in 69 geselecteerde Vlaamse gemeenten (vooral in de rand rond Brussel, in de grensstreek met Nederland en aan de kust), kopers moeten aantonen dat ze een band hebben met de gemeente. Dat kan bijvoorbeeld omdat men al in de gemeente woont, er werkt of omdat de kinderen er school lopen. Het toepassingsgebied blijft beperkt tot nieuw aan te snijden woonuitbreidingsgebieden. Dat zijn gebieden die enkel kunnen worden bebouwd als de gemeente op basis van een woonbehoefte studie aantoont dat er nood is aan bijkomende woongelegenheden. Ook dit decreet wordt door Franstalig België bestempeld als discriminerend. Nochtans is het zo dat Wallonië op het vlak van sociale huisvesting ook 'la priorité communale' gebruikt als criterium.

35. 'Le droit des gens', maar een gebrek aan wederkerigheid

Er wordt vaak gesteld dat de Franstaligen het personaliteitsbeginsel verdedigen en de Vlamingen het territorialiteitsbeginsel. We hebben hoger aangetoond dat dit historisch onjuist is. Het zijn de Franstaligen die gekozen hebben voor territorialiteit en niet de Vlamingen.

Franstaligen kiezen enkel voor het personaliteitsbeginsel als het over de Vlaamse Gemeenschap gaat. Via 'le droit des gens' willen ze allerlei bevoegdheden verwerven in het Nederlandse taalgebied. Als het echter over het Franse taalgebied gaat, dan verdedigen ze de territorialiteit. Er is dus helemaal geen sprake van wederkerigheid. De Franstaligen eisen rechten op in Vlaanderen, maar zij zijn niet bereid om rechten aan Nederlandstaligen toe te kennen in Franstalig België. Dit gebrek aan wederkerigheid is een constante in de taalverhoudingen in België sinds 1830. Voor Wallonië gold en geldt territorialiteit. Als Vlaanderen ditzelfde beginsel toepast, dan zou dit in strijd zijn met 'le droit des gens'.

⁴¹ Alle noten op pagina 41

Zowel het Grondwettelijk Hof als de Raad van State oordelen in hun rechtspraak dat de Belgische staat georganiseerd is op grond van het territorialiteitsbeginsel. Als juridisch concept is het personaliteitsbeginsel dan ook achterhaald. Dit concept werd verworpen door de hoogste Belgische rechtscolleges. Als politiek concept blijft het personaliteitsbeginsel echter brandend actueel. Het is immers op grond van dit beginsel dat de Franstaligen in hun politieke discours steeds weer rechten blijven opeisen in Vlaanderen.

Franstaligen stellen ook voortdurend de Vlaamse grenzen in vraag, maar hun Waalse en Brusselse grenzen zijn onveranderlijk. Dit gebrek aan wederkerigheid vindt men ook terug in het debat over de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. Deze tweetalige kieskring moet aan de Franstaligen die in Vlaanderen wonen het recht geven om te stemmen voor Franstalige kandidaten. Ook hier is er geen sprake van wederkerigheid. Franstaligen eisen rechten op in Vlaams-Brabant, maar vinden het wel de normaalste zaak ter wereld dat de Vlamingen deze rechten niet hebben in Waals-Brabant. 'Le droit des gens' is duidelijk geen wederkerig recht dat geldt voor alle staatsburgers.

Franstaligen verwijten Vlaanderen graag dat hun taalrechten worden ondermijnd. Heel vaak wordt gesteld dat Vlaanderen de taalwetgeving niet eerbiedigt. Zoals werd aangetoond, is dit standpunt echter nooit bevestigd in de talrijke uitspraken van het Grondwettelijk Hof en de Raad van State. Ook het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft nooit graten gezien in de Belgische taalwetgeving.

Wederkerigheid is er ten slotte al evenmin wat de toepassing van de taalwetgeving betreft. In het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad moet de taalwetgeving de Nederlandstalige minderheid beschermen. De Franstalige Brusselse gemeentebesturen miskennen op de meest manifeste wijze deze taalwetgeving. Ook de Brusselse instellingen vaardigden meerdere zogenaamde taalhoffelijkheidssakkoorden uit die de taalwetgeving omzeilen door aanwervingscontracten toe te laten met sollicitanten die niet voldoen aan de vereisten van taalkennis. Deze taalhoffelijkheidssakkoorden werden herhaaldelijk vernietigd door de Raad van State⁴². In Brussel geldt 'le droit des gens' blijkbaar niet. Met enige overdrijving kan men zelfs stellen dat er in Brussel geen taalwetgeving bestaat. Wie miskent er nu eigenlijk de (taal-)rechten van wie?

Noten

1. E.H.R.M., 2 maart 1987, "Mathieu-Mohin en Clerfayt t. België", verz. 9267/81, § 57. Zie tevens E.C.R.M., 17 mei 1985, "Georges Clerfayt, Pierre Legros e.a. t. België", verz. 10650; E.C.R.M., 8 september 1997, "Clerfayt t. België", verz. 27120/95.
2. E.H.R.M., 23 juli 1968, "Affaire relative à certains aspects du régime linguistique de l'enseignement en Belgique", verz. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 en 2126/64, § 7.
3. GwHof, 26 maart 1986, nr. 17/86, B.7.c.
4. GwHof, 3 oktober 1996, nr. 54/96; GwHof, 10 maart 1998, nr. 22/98; GwHof, 29 april 1999, nr. 50/99; GwHof, 17 mei 2000, nr. 56/2000; GwHof, 20 november 2001, nr. 145/2001.
5. Zie: GwHof, 21 maart 2000, nr. 30/2000.
6. GwHof, 3 oktober 1996, nr. 54/96, B.7.1-B.7.2.
7. GwHof, 24 juni 2003, nr. 92/2003, B.14.2.
8. R.v.St., 10 december 2001, nrs. 101.706-101.710 (Vlaamse Gemeenschap); R.v.St., 12 februari 2008, nrs. 179.511 en 179.510 (Vlaamse Gemeenschap).
9. Cass., 12 mei 1873, Pas., 1873, I, 179, conclusie advocaat-generaal MESDACH DE TER KIELE.
10. Corr. Brussel, 18 februari 1873, Pas., 1873, III, 73 en Brussel, 21 maart 1873, Pas., 1873, II, 166.
11. Cass., 19 mei 1873, Pas., 1873, I, 181, conclusie advocaat-generaal MESDACH DE TER KIELE.
12. Parl.H., Kamer, 22 april 1873, 944.
13. Parl.H., Senaat, 9 maart 1910, 345 e.v.
14. De volgende gemeenten behoorden in 1921 tot de Brusselse agglomeratie: Brussel (gefuseerd met Haren, Laken, Neder-over-Heembeek), Anderlecht, Oudergem, Etterbeek, Vorst, Elsene, Sint-Pieters-Jette, Koekelberg, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node, Schaarbeek, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Stevens-Woluwe.
15. Over het verschil tussen art. 30 en art. 129 Grondwet: GwHof, 26 maart 1986, nr. 17/86, B.3.4.c; GwHof, 14 december 1988, nr. 70/88, B.5.b.
16. GwHof, 9 november 1995, nr. 72/95, B.7.3.
17. GwHof, 30 juni 1999, nr. 74/99, B.9.
18. Over het verschil tussen handelingen van het openbaar gezag en bestuurszaken: GwHof, 26 maart 1986, nr. 17/86, B.3.4.c; GwHof, 14 december 1988, nr. 70/88, B.5.b.
19. GwHof, 26 maart 1986, nr. 17/86.
20. Advies R.v.St., afdeling wetgeving van 5 september 1972, Parl. St., Kamer, 1971-72, nr. 282/5.
21. R.v.St., 17 augustus 1973, nr. 15.990 (Germis).
22. R.v.St., 3 februari 1976, nr. 17.414 (Deffense); R.v.St., 20 maart 1979, nr. 19.522 (Carlier); R.v.St., 6 april 1982, nr. 22.186 (Verheyden); R.v.St., 24 mei 1983, nr. 23.282 (gemeente Sint-Genesius-Rode); R.v.St., 24 mei 1983, nr. 23.283 (Bautmans); R.v.St., 24 mei 1983, nr. 23.284 (gemeente Kraainem en Van Campen); R.v.St., 8 november 1983, nr. 23.658 (verkiezing leden OCMW Wezembeek-Oppem); R.v.St., 23 december 1983, nr. 23.853 (verkiezing leden OCMW Wezembeek-Oppem).
23. Zie: R.v.St., 4 juli 1967, nr. 12.510 (Delbeke); R.v.St., 6 april 1982, nr. 22.186 (Verheyden), R.W., 1982-83, 24, noot W. LAMBRECHTS; R.v.St., 24 mei 1983, nr. 23.282 (gemeente Sint-Genesius-Rode); R.v.St., 24 mei 1983, nr. 23.284 (gemeente Kraainem en Van Campen); R.v.St., 8 november 1983, nr. 23.658 (verkiezing leden OCMW Wezembeek-Oppem).
24. R.v.St., 23 maart 1999, nr. 79.431 (Wezembeek-Oppem), 4.1.2.4.
25. GwHof, 10 maart 1998, nr. 26/98, B.4.1; GwHof, 3 mei 2006, nr. 65/2006, B.13.1 en B.17.3.
26. R.v.St., 17 augustus 1973, nr. 15.990 (Germis).
27. GwHof, 10 maart 1998, nr. 26/98, B.4.1; GwHof, 3 mei 2006, nr. 65/2006, B.13.1.
28. R.v.St., 23 december 2004, nr. 138.860 (Kraainem), nr. 138.861 (Gregoire); nr. 138.862 (Linkebeek); 138.863 (Bolle), nr. 138.864 (OCMW Linkebeek).
29. R.v.St., 23 december 2004, nr. 138.860 (Kraainem), 4.5; nr. 138.861 (Gregoire), 3.5; nr. 138.862 (Linkebeek), 3.5; 138.863 (Bolle), 4.5, nr. 138.864 (OCMW Linkebeek), 4.5.
30. R.v.St., 19 juni 2008, nr. 184.353 (Wezembeek-Oppem).
31. Cass., 20 april 1950, Pas., 1950, I, 560, conclusie procureur-generaal CORNIL.
32. GwHof, 26 maart 1986, nr. 17/86, B.3.6; GwHof, 10 maart 1998, nr. 26/98, B.4.1-B.4.2.
33. R.v.St., 30 september 1986, nr. 26.941 (Motte), nr. 26.942 (Walraet), nr. 26.943 (Broers), nr. 26.944 (Happart) en nr. 26.945 (Peeters); R.v.St., 15 januari 1987, nr. 27.410 (verkiezing leden OCMW Wezembeek-Oppem); R.v.St., 15 januari 1987, nr. 27.411 (Cobbaert); R.v.St., 12 juni 1990, nr. 35.187 (Walraet), 2.2.1; R.v.St., 23 maart 1999, nr. 79.431 (Wezembeek-Oppem), 4.1.2.2.
34. Een verzoek tot vernietiging van deze wet werd verworpen: GwHof, 23 mei 1990, nr. 18/90.
35. R.v.St., 12 juni 1990, nr. 35.187 (Walraet), 2.2.1; R.v.St., 23 maart 1999, nr. 79.431 (Wezembeek-Oppem), 4.1.2.2; R.v.St., 29 juni 2001, nr. 97.257 (Linkebeek).
36. GwHof, 26 maart 1986, nr. 17/86, B.3.4.c; GwHof, 10 maart 1998, nr. 26/98, B.3.4.
37. GwHof, 9 november 1995, nr. 72/95, B.11.2.
38. GwHof, 9 november 1995, nr. 72/95, B.12.2.
39. GwHof, 29 juli 2010, nr. 95/2010, B. 3.5.
40. GwHof, 29 juli 2010, nr. 95/2010, B.31.1-B.31.2 en B.36.
41. Gw. Hof, 10 juli 2008, nr. 101/2008.
42. R.v.St., 8 april 2003, nr. 1118.134 (Vlaams Komitee Brussel); R.v.St., 8 april 2003, nr. 118.135 (Nieuw-Vlaamse Alliantie); R.v.St., 27 mei 2004, nr. 131.811 (Vlaams Komitee Brussel); R.v.St., 21 april 2005, nr. 143.469 (Vlaams Komitee Brussel); R.v.St., 16 juli 2006, nr. 156.436 (Vlaams Komitee Brussel); R.v.St., 7 juli 2006, nr. 161.084 (Vlaams Komitee Brussel).

Hendrik Vuye (°1962) is doctor in de rechten en licentiaat in de criminologie en in de filosofie. Hij doceert momenteel de vakken 'Staatsrecht' en 'Rechten van de Mens' aan de Universiteit van Namen. Tot 2008 was hij verbonden aan de Universiteit van Antwerpen voor het vak 'Buitenlandse rechtstelsels'. Van november 2007 tot eind augustus 2009 was hij opstartdecaan van de nieuwe rechtsfaculteit van de Universiteit Hasselt.

Naast zijn wetenschappelijke activiteiten met een indrukwekkende publicatielijst, schrijft hij vaak columns voor De Morgen en De Standaard. Hij wordt ook veelvuldig bevraagd door binnen- en buitenlandse media over de Belgische staatsrechtelijke en politieke situatie.

Colofon

Deze brochure is een initiatief van vzw 'de Rand' en het Agentschap voor Binnenlands Bestuur van de Vlaamse overheid en kwam tot stand naar aanleiding van de Speakers' Corner van vzw 'de Rand' van 8 december 2010 in het Koloniënpaleis van Tervuren.

Verantwoordelijke uitgever

Eddy Frans
Kaasmarkt 75
1780 Wemmel

Samenstelling

Marijke Verboven, de Rand

Lay-out

Sylvie Van de Waeter, Agentschap voor Binnenlands Bestuur

Druk

Vlaamse overheid
Digitale drukkerij

Depotnummer

D/2010/3241/438

Waarom is het taalgebruik in België zo ingewikkeld? Waarom zijn de taalwetten hier zo anders dan elders? Zijn ze wel zo anders?

Al sinds het ontstaan van België in 1830 plaatst de meertaligheid van zijn bevolking de beleidsmakers voortdurend voor uitdagingen. De huidige taalwetgeving is een voorbeeld van de befaamde Belgische creatieve compromisvorming. Toch blijven de gemaakte afspraken voer voor politieke discussie, vooral met betrekking tot Brussel en de Vlaamse Rand. Ook de grote internationale gemeenschap in dat gebied heeft soms moeite om de situatie te begrijpen. Het binnenlands beleid van de Vlaamse regering in de Rand haalde bovendien al enkele keren de internationale pers.

Hendrik Vuye, professor Grondwettelijk Recht en Rechten van de Mens aan de Universiteit van Namen, gidst u op begrijpbare wijze door de Belgische taalstrijd. Zijn verhaal begint met de terugkeer naar de eedaflegging van Leopold I. Of hoe die eedaflegging, in een België dat volgens sommigen tweetalig hoorde te zijn, had moeten verlopen. Vanaf daar loodst Vuye de lezer vlot door de Belgische taalpolitieke geschiedenis. Hij probeert daarbij een aantal hardnekkige misverstanden recht te zetten. Zijn betoog zal dan ook heel wat ogen openen, zowel bij de Vlaamse als anderstalige lezers.

De inleiding is van **Luc Van den Brande**, voormalig Vlaams minister-president en huidige voorzitter van het Vlaams-Europees Verbindingsagentschap. De publicatie is de weerslag van een extra editie van 'Speakers' Corner', de debatreeks voor anderstaligen georganiseerd door vzw 'de Rand', naar aanleiding van het Belgische EU-voorzitterschap. Ze is beschikbaar in het Nederlands, Frans en Engels.

